

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Mgr. Dana Lesáková

Trestní odpovědnost mladistvých

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Trestní odpovědnost mladistvých vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Sosnové dne 3.3.2014

Poděkování

Tímto děkuji JUDr. Milaně Hrušákové, Ph.D. za odborné vedení při psaní mé diplomové práce, za cenné rady a za čas, který mi věnovala.

OBSAH

Seznam zkratk.....	6
Úvod.....	7
1. Historický vývoj českého trestního zákonodárství nad mládeží a přístupy k posuzování trestní odpovědnosti	10
1.1 Posuzování trestní odpovědnosti mládeže do roku 1852.....	10
1.2 Trestní zákonodárství nad mládeží na přelomu 19. a 20. století	12
1.3 Trestní zákonodárství nad mládeží od roku 1918 do roku 1931.....	13
1.4 Zákon o trestním soudnictví nad mládeží č. 48 Sb. z. a n. z 11. března 1931 13	
1.5 Trestní zákonodárství nad mládeží od r. 1950 do r. 1989	14
2. Současná právní úprava – zákon č. 218/2003 Sb. zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.....	17
2.1 Struktura Zákona o soudnictví ve věcech mládeže a jeho účel.....	19
2.2 Základní zásady řízení ve věcech mládeže.....	20
3. Trestní odpovědnost mladistvých v současné právní úpravě v České republice	22
3.1 Základní pojmy	22
3.2 Trestní odpovědnost obecně.....	26
3.3 Trestní odpovědnost mladistvých de lege lata	27
3.4. Mladistvý jako subjekt provinění.....	29
3.4.1 Věk	29
3.4.2 Příčetnost mladistvého	31
3.4.3 Rozumová a mravní vyspělost mladistvého.....	32
3.5 Reakce na činy jinak trestně spáchané trestně neodpovědnými mladistvými 38	
4. Zánik trestní odpovědnosti mladistvých	40
4.1 Účinná lítost	40
4.2 Promlčení	42
5. Právní úprava trestní odpovědnosti mládeže v zahraničí	44
5.1 Trestní právo nad mládeží v Rakousku	46
5.1.1 Historické základy trestního práva nad mládeží.....	46
5.1.2 Zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1928	46
5.1.3 Říšský zákon o soudnictví nad mládeží	46

5.1.4	Zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1961	47
5.1.5	Současné trestní soudnictví nad mládeží v Rakousku.....	48
5.2	Trestní právo nad mládeží v Kanadě.....	50
5.2.1.	Historie	50
5.2.2	Současné trestní soudnictví nad mládeží v Kanadě	52
	Závěr	55
	Seznam použité literatury	59
	Anotace:	64
	Klíčová slova:	65

Seznam zkratek

ZTSM	Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TrŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
JGG	Jugendgerichtsgesetz BGBl. Nr. 599/1988 (rakouský zákon o soudnictví nad mládeží)
BGBI	Bundesgesetz über die Behandlung junger Rechtsbrecher (rakouský zákon ze dne 26. října 1961 o zacházení s mladistvými pachateli)

Úvod

Kriminalita samotná je sociálně patologickým jevem, jenž naši společnost provází od nepaměti a prochází neustálým vývojem. I samotný pohled na to, co je a co již není kriminálním činem, tedy protiprávním jednáním se v průběhu dějin měnil a různé nuance můžeme nalézt i stát od státu. To, co je pro jednu společnost jednáním naprosto normálním a přirozeným se jiným může jevit zcela nepřipustné a taková společnost bude mít tendenci tato jednání kriminalizovat.

Společným znakem kriminálních činů, je především jejich společenská škodlivost, tak jak ji cítí a chápe to či ono společenství lidí. Vzhledem k tomu, že kriminalita nás jakožto lidstvo provází prakticky od počátku, můžeme již v současnosti říci, že se nikdy nepodaří tento jev zcela vymýtit a prakticky nezbyvá, než se s tímto faktem smířit.

Mnohem alarmující skutečností je však fakt, že trestná činnosti není a vlastně ani nikdy nebyla doménou pouze dospělých osob, ale že se jí dopouštějí i malé děti. Nalézt odpověď na otázku, proč tomu tak je a co vede děti k tomu, aby porušovaly zákon, není jednoduché. Trestná činnost dětí je bohužel odrazem stavu naší současné společnosti. Prvotní chybu selhání celého systému je třeba velmi často hledat již v rodinách, často v samotných rodičích těchto delikventů, kteří na svou ústavně chráněnou roli, tedy na odpovědnost za výchovu svých dětí, zapomínají, případně je k tomuto stylu života sami vedou, neboť i oni sami trestnou činnost opakovaně páchají a jsou proto pro své děti negativním vzorem.

Samotný vývoj kriminality mládeže v České republice je nejlépe patrný ze statistik orgánů činných v trestním řízení. Prvotní informace pocházející z osmdesátých let minulého století vykazují v rámci této skupiny setrvalý stav. Statistiky uvádějí, že na našem území bylo ročně stíháno kolem 6.000 mladistvých a kolem 4.000 pachatelů ve věku do patnácti let. V devadesátých letech pak došlo k podstatnému vzestupu počtu dětských pachatelů a to prakticky na dvojnásobek a tento vzestup kulminoval v roce 1996, kdy bylo registrováno více než 23.000 pachatelů mladších osmnácti let. V tomto roce následoval zlom, od něž počty mladistvých pachatelů postupně klesají, a v současné době se úroveň kriminality dětí vrátila přibližně ke stavu v osmdesátých letech.¹

¹ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminalita v roce 2006*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008.

Ačkoliv se mladiství pachatelé v mnohém vyrovnají nebo i předčí pachatele již dospělé, bylo by neúčelné, aby s nimi bylo zacházeno jako s běžnými zločinci. Pro mnohé mladistvé je spáchání trestného činu pouze epizodní záležitostí, a proto je zapotřebí k mladistvým pachatelům přistupovat jinak. Tento jiný způsob by měl spočívat především v tom, že trest pro mladistvého provinilce by měl být až tou nejzazší hranicí. Vždy by se spáchání trestného činu mělo posuzovat v celém jeho kontextu, pátrat po důvodu, proč byl čin spáchán. Mladiství provinilci by měli být chráněni před stykem s dospělými zločinci a měla by jim být poskytnuta přiměřená péče, zacházení a dohled tak, aby pochopili nevhodnost svého jednání a do budoucna se takovýchto excesů vyvarovali. Jen tak se může podařit počet pachatelů alespoň částečně snižovat. Opačný přístup by totiž mohl způsobit, že mladistvý nepochopí dopad svého jednání a naopak přijme zločinecký způsob života jako svůj životný styl, a zločin bude prostředkem k tomu, jak si opatřovat prostředky k živobytí.

Velmi přílehavě je specifický přístup k celé problematice vyjádřen v úvodu k důvodové zprávě k prvnímu československému zákonu o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931: „ *Je již obecným míněním celého kulturního světa, že zločinnosti mládeže nestačí čelit trestem, nýbrž že je potřebí zjišťovati a potírati ono skryté zlo, z něhož trestný čin vytryskl...To však vyžaduje, aby trestné činy spáchané ve věku mladistvém byly posuzovány, hledíc k nedokonanému vývoji mladistvého a k jejich příčinám, mírněji a odchylně od trestných činů osob dospělých a aby také trestní řízení bylo přizpůsobeno věku mladistvého provinilce*“.²

Ačkoliv se to na první pohled nemusí zdát až tak zřejmé, celá společnost velmi citlivě reaguje na trestné činy, jichž se nedospělci dopouštějí. Tomuto napomáhají zejména média, která téměř denně přinášejí zprávy o deliktech mladistvých, když se zaměřují zejména na ty nejzávažnější a ve společnosti tak vzbuzují pocit, že kriminalita dětí neustále narůstá a tím uměle zvyšují strach občanů.

Cílem mé diplomové práce je tedy zejména odpovědět na otázky, za jakých podmínek jsou mladiství v České republice trestně odpovědní za spáchání protiprávního jednání a jaká hlavní specifika odlišují jejich trestní odpovědnost od trestní odpovědnosti dospělých pachatelů. Dále bych chtěla zhodnotit platnou

² MIŘIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Československý kompas: Praha, 1932. s.1-5.

právní úpravu, jež je obsažena v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, poukázat na případné nedostatky a navrhnout možná řešení problematiky de lege ferenda.

Při psaní diplomové práce budu používat metodu analytickou, jež bude aplikována v hlavních kapitolách této práce a tuto doplním metodu historicko-komparativní a komparativní, které použiji v kapitolách věnovaných historickému vývoji českého trestního zákonodárství nad mládeží a v kapitole, která je věnována srovnání české a zahraniční právní úpravy.

Obsahově je práce členěna do pěti kapitol, přičemž úvodní kapitola je věnována historickému vývoji problematiky trestního zákonodárství nad mládeží na našem území od nejstarších dob.

Třetí a čtvrtá kapitola jsou stěžejními částmi diplomové práce a jsou věnovány současné právní úpravě trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů v České republice, jejím předpokladům, základním zásadám a zániku trestní odpovědnosti.

Pátá kapitola práce je věnována komparaci české právní úpravy se zahraničními a to konkrétně s rakouskou a kanadskou úpravou, jež se staly inspiračními zdroji při tvorbě našeho zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže.

Závěr práce je věnován zhodnocení platné právní úpravy a jsou zde zahrnuty i možné návrhy na její změnu.

Při zpracovávání mé diplomové práce bych chtěla využít i své poznatky a zkušenosti, které jsem nabyla v rámci své desetileté praxe v pozici komisařky služby kriminální policie a vyšetřování, neboť náplní mé práce je právě tento druh kriminality a práce s delikventními dětmi a mladistvými.

1. Historický vývoj českého trestního zákonodárství nad mládeží a přístupy k posuzování trestní odpovědnosti

1.1 Posuzování trestní odpovědnosti mládeže do roku 1852

Na území naší republiky v nejstarších dobách neplatila jednotná kodifikace trestního práva a pouze v některých župách či kmenech se uplatňovalo právo obyčejové. Toto obyčejové právo díky vzrůstající moci církve a knížat začalo postupně nabývat na významu a zformovalo se do tzv. zemského obyčejového práva, které se dále dělilo na zemské právo církevní, manské, dvorské, městské a vesnické.³ Ačkoliv existovalo několik druhů práva podle postavení jednotlivce ve společnosti, co se týká věku provinilců, rozlišovalo středověké právo pouze dva věkové stupně a to dospělost a nedospělost. Určování věkové hranice, od které bude nedospělec posuzován již jako dospělý, nebyla jednotná. Od 16. století se v českém zemském právu posuzovala tzv. léta spravedlivá podle vyspělosti tělesné. Tato tělesná vyspělost se určovala úředním ohledáním. Oproti této úpravě se například v 15. stoletím posuzovala hranice trestní odpovědnosti podle jiného klíče. Rozhodujícím faktorem zde byl jednak věk provinilce, jeho pohlaví a v neposlední řadě také stav.

Knihy Tovačovská a Krnovská stanoví, že dospělosti dosahuje pacholík panský v šestnácti letech, děvečka šlechtična ve čtrnácti letech, zemanský pacholík v sedmnácti letech a děvečka v patnácti letech, selský pacholík v osmnácti a děvečka v šestnácti letech. Až v roce 1549 byla zřízením zemským stanovena hranice zletilosti na 20 let. V roce 1627 byla tato hranice změněna a to konkrétně tak, že zletilosti dosahují muži ve dvaceti letech a ženy v patnácti letech.⁴ To, že byl provinilec označen za nedospělce, mu však nijak výrazně v jeho postavení nepomohlo. V těchto nejstarších obdobích se soudy otázkou trestní odpovědnosti příliš nezabývaly. Nízký věk pachatele sloužil spíše jako polehčující okolnost, jež se brala v úvahu při výměře trestu.

Jakožto průlomový pak můžeme považovat Hrdelní řád Josefa I. z roku 1707, který platil pouze pro Čechy, Moravu a Slezsko. Josefina, jak byl tento hrdelní zákon také nazýván, prohlašovala mladistvý věk za všeobecnou polehčující okolnost s tím,

³ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Praha: Všehrad, 1912, strana 1 a následující.

⁴ VESELÝ, Jan. O trestní odpovědnosti mládeže ve starém českém právu. *Zvláštní otisk časopisu Československé společnosti pro právo trestní*, ročník IX., číslo 3, s. 2.

že žádný nedospělec nesměl být podroben mučení a neměl ani svědeckou způsobilost.

Jako základ středověkých trestních zákoníků je považována *Constitutio Criminalis Carolina*, která o mladistvých pojednávala ve článku CLXXIX. Tato úprava shodně jako Hrdelní řád Josefa I. stanovila, že trestné činy osob mladistvých se posuzují mírněji a o trestu rozhoduje vždy soudce, nicméně absolutní mez beztrestnosti zde stanovena nebyla. Podle právní úpravy *Constitutio Criminalis Carolina* nesměl být žádný provinilec do věku čtrnácti let trestán smrtí, avšak i z tohoto pravidla existovaly výjimky. V rámci tohoto trestního kodexu se uplatňovala zásada *malitia support aetatem*, tedy teze, že špatnost věk pachatele doplňuje. Tato zásada se aplikovala v případech, kdy byl pachatel blízký věku čtrnácti let. V duchu této zásady pak více než na věku samotném záleželo na jakési pachatelově kriminální prohnanosti či vychytralosti. V této zásadě můžeme najít podobnost s institutem rozumové a mravní vyspělosti, na níž je založena trestní odpovědnost mladistvých pachatelů v současné době.

Hrdelní řád Marie Terezie - *Constitutio Criminalis Theresiana* vznikl v roce 1768. Tento hrdelní řád s sebou přinesl několik změn. Jednak se jednalo o prvý společný rakouský hrdelní řád, samozřejmě platný i pro Čechy, Moravu a Slezsko a jednak zde můžeme spatřovat přínos v podobě rozlišování tří věkových období dětských provinilců. V tomto řádu byly dětské pachatelé rozděleny do skupin podle dosaženého věku. V první skupině označené jako *Kindheit* neboli dětství, byly děti do sedmi let, další skupinu nazvanou *Unmündigkeit* – nedospělost, pak tvořili děti do čtrnácti let. Konečně poslední skupinu tvořili mladiství do 16 let a nazývala se *das weitere jugendliche Alter*.

Hrdelní řád Marie Terezie jasně stanovil, že děti do sedmi let, nejsou trestně odpovědné vůbec. Takovéto děti mohly tělesně trestat pouze rodiče, učitelé případně soud a to jen v tom případě, když děti čin, kterého se dopustily, spáchaly zlovolně a byly si jeho spáchání vědomy. U dětí do čtrnácti let byla trestní odpovědnost za spáchaný skutek snížena, avšak připouštěly se řádné tresty, kromě trestu smrti, který byl vyloučen. U mladistvých pak již nastupovala plná trestní odpovědnost s tím, že *Theresiana* obecně uznávala věk do šestnácti let jako polehčující okolnost, pokud zde byla naděje, že se provinilec má naději polepšit.⁵

⁵ VÁLKOVÁ, Helena, DÜNKEL, Frieder. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Vydavatelství Leges, 1992, s. 77.

Rakouský trestní zákoník z roku 1852, měl podobné členění provinilců podle věku jako v Theresianě, avšak oproti tomuto hrdelnímu řádu posunul období úplného vyloučení trestní odpovědnosti až na desátý rok věku dítěte. Trestné činy dětí do tohoto věku se trestaly uzavřením na odděleném místě v délce jednoho dne až šesti měsíců. Při výměře trestu bral soud vždy v úvahu povahu a závažnost spáchaného činu, věk provinilce a tzv. povahu jeho mysli. Zkoumal, tedy svobodnou vůli dítěte, jak v době spáchání činu, tak i v předešlém životě, dále zkoumal tzv. škodlivější náklonnost, zlomyslnost nebo nenapravitelnost.

1.2 Trestní zákonodárství nad mládeží na přelomu 19. a 20. století

Na přelomu 19. a 20. století začaly na našem území platit dva odlišně trestněprávní systémy. Jednalo se o rakouský trestní řád (1873) a rakouský trestní zákon (1852) platící na území Čech, Moravy a Slezská a uherské trestní zákony (z let 1908 a 1913) uplatňující se na území Podkarpatské Rusi a Slovenska.⁶

Pro toto období je charakteristická snaha o zlepšení přístupu k deliktní mládeži. Postupně začínají vznikat zařízení, jejichž pracovní náplní bylo starat se o děti mravně vadné, případně ohrožené. Takovéto děti byly umisťovány soudy do soukromých výchovných ústavů na náklady státu. Poprvé se také setkáváme se snahou vypracovat samostatný zákon věnovaný zacházení s mladistvými. Toto úsilí nakonec vyústilo k vypracování osnovy Zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých. Osnova zakotvila mezi dětství a dospělost přechodný stupeň, věk mladistvý. Jednalo se o období od čtrnáctého do osmnáctého roku dítěte, přičemž věk v takovémto rozmezí byl charakterizován zejména pochybnou přičetností.

To především znamenalo, že soud musel prvořadě zkoumat, zda duševní vývoj mladistvého pachatele dosáhl takového stupně, že je možno jej považovat za přičetného. Dalším specifikem Osnovy bylo stanovení rozdílného trestání mladistvých a dospělých pachatelů. Návrh zákona o trestání a trestní ochraně mladistvých, ačkoliv přinesl do této oblasti přelomové myšlenky a postupy byl několikrát přepracován, avšak zákonem se do rozpadu Rakouska-Uherska nestal.

⁶ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské (část obecná i zvláštní)*. 1. vydání. Praha: Melantrich, 1935, s. 18.

1.3 Trestní zákonodárství nad mládeží od roku 1918 do roku 1931

V roce 1918 došlo ke vzniku samostatné Československé republiky, avšak samotné právo na tento nenadálý stav neumělo zareagovat odpovídající rychlostí a proto na území Čech, Moravy a Slezska stále platil rakouský trestní zákoník z 27. května 1852, který tvořil prozatímní platné trestní právo. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi, jež byly také součástí Československa, však platilo právo uherské, přičemž již v roce 1908 zde byly položeny základy zvláštního hmotného práva trestního pro mládež. Zákonem VII/1913 pak byla dovršena reforma soudnictví nad mládeží a byly zřízeny specializované soudy pro mládež. Dne 11. března 1931 pak došlo zákonem č. 48 Sb. k unifikaci právních předpisů poměrně progresivním a zdařilým zákonem upravujícím problematiku trestání mládeže.

1.4 Zákon o trestním soudnictví nad mládeží č. 48 Sb. z. a n. z 11. března 1931 ⁷

Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží (dále jen ZTSM) obsahoval ustanovení trestního práva hmotného, trestního práva procesního i ustanovení správněprávní povahy a vůči obecnému trestnímu právu měl postavení zákona speciálního. Jeho existencí se Československá republika zařadila mezi ty evropské státy, jež kodifikovaly trestní právo mládeže samostatně.

Zákon samotný byl založen na myšlence restorativní trestní politiky a jeho hlavními cíli bylo zjistit příčiny protiprávního jednání delikventa, zajistit jeho polepšení a řádnou výchovu, přičemž uložení trestu jakožto odplaty za protiprávní jednání již nebylo tou hlavní prioritou. Zásadní změnou v tomto duchu byl také specifický přístup v rámci trestního řízení, které mělo být přizpůsobeno věku provinilce, a samotné trestné činy mladistvých měly být posuzovány odlišně od trestných činů dospělých osob.⁸

Tento prvorepublikový zákon komplexně upravil jednak otázku trestní odpovědnosti mladistvých a jednak stanovil trestněprávní následky za spáchání protiprávních činů. Vedle obecných soudů byly zřízeny soudy mládeže, které byly

⁷ ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1997, s.32.

⁸ MIŘIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Československý kompas: Praha, 1932, s. 3-5.

soudy trestními spolupracujícími se soudy poručenskými i s orgány tehdejší sociální péče o dítě.

Zákon ve svých úvodních ustanoveních rozlišoval dvojí věkovou kategorii pachatelů (§ 1 a § 2):

- **Nedospělí**, jež byli osobami, které v době spáchání svého protiprávního činu ještě nedovršily 14. rok věku a tudíž byli beztrestní
a
- **Mladiství**, tedy osoby, které v době spáchání svého protiprávního činu dovršily 14. rok věku, ale nedosáhly osmnáctého roku věku. Tyto osoby byly s určitými výjimkami trestně odpovědné.

Zákon z roku 1931 stanovil jako hraniční věk čtrnáctý rok, který byl považován za určitý mezník ve vývoji dítěte. Presumoval totiž, že dosažením tohoto věku má již dítě školskou výchovou vybudován dostatečný intelektuální i mravní základ, aby bylo schopno pochopit své jednání a nést přitom odpovídající následky za své případné prohřešky.⁹ Tato dolní věková hranice však nebyla stanovena jako hranice absolutně pevná, neboť zákon stanovil, že pokud mladistvý nemohl pro svou značnou zaostalost v době činu rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání byl beztrestný (§ 2 odst. 2 ZTSM). Podle tohoto pravidla byl počátek trestní odpovědnosti stanoven na dosažení určitého věku, byla-li však prokázána značná zaostalost mladistvého, pro niž nemohl rozpoznat bezprávnost svého činu či řídit své jednání, znamenalo to pro takového mladistvého beztrestnost.

Zaostalým byl takový mladistvý, který po stránce intelektuální nebo po stránce mravní nedosáhl takového stupně vývoje, jakého zpravidla dosahují jeho vrstevníci.¹⁰ U dětí, jež byly mladší čtrnácti let, byla zákonem stanovena nevyvratitelná domněnka nepřičetnosti.¹¹ Poručenský soud však měl možnost na jejich protiprávní jednání reagovat uložením výchovných nebo léčebných opatření.

1.5 Trestní zákonodárství nad mládeží od r. 1950 do r. 1989

Následující období znamenalo ve vývoji soudnictví ve věcech mládeže značný krok zpět. Speciální zákon z roku 1931 byl totiž bez náhrady zrušen trestním

⁹ MIŘIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Československý kompas: Praha, 1932, s. 14.

¹⁰ Tamtéž, s. 12.

¹¹ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1997, s. 38.

zákonem č. 86 z roku 1950 a celá materie byla opět včleněna zpět do obecných trestních předpisů. Tento počin měl dále za následek, že specializované soudy pro mládež, stejně jako úřadovny pro péči o mládež byly zrušeny. Samotný zákon se s celou problematikou vypořádal v pouhých osmi ustanoveních.

Osmdesátá léta dvacátého století byla charakterizována zejména přípravnými pracemi na rekodifikaci trestních zákonů. Vzhledem ke značně okleštěné úpravě trestné činnosti mladistvých se velká část naší odborné veřejnosti snažila prosadit rozšíření rejstříku výchovných opatření určených mladistvým pachatelům. I přesto, že byly v devadesátých letech přijaty dvě novely trestních kodexů – jednalo se o novelu trestního zákona č. 175/1990 Sb. a novelu trestního řádu č. 178/1990 Sb., nepodařilo se do těchto novel prosadit žádný z návrhů odborné veřejnosti z let osmdesátých. Za zmínku pouze stojí, že do novely trestního zákona byly vtěleny dva nové tresty, které bylo možno mladistvým provinilcům uložit a to trest vyhoštění a trest zákazu činnosti na dobu až pěti let.

Až v roce 1991 pracovní skupina Ústavu státu a práva ČSAV, pro niž byl typický pozitivní přístup vůči mladistvým pachatelům, předložila návrh novelizace trestněprávních ustanovení v oblasti trestního postihu těchto osob.¹²

Materiál této skupiny preferoval při řešení trestní věci mladistvého výchovný přístup před represí a to zejména formou odklonů. Navrhovaná novelizace umožňovala v přípravném řízení prokurátorovi a v řízení před soudem soudci zastavit trestní stíhání mladistvého. Návrh dále kalkuloval s institutem podmíněného zastavení trestního stíhání, jež by byl uložen na zkušební dobu v časovém rozpětí šesti měsíců až dvou let. Pracovní skupina dále poukázala na nedostatky zákona, konkrétně se jednalo o § 292 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen trestní řád) ve znění zákona č. 303/1990 Sb., v němž skupina požadovala úpravu znění v tom smyslu, že je nutné v řízení proti mladistvému zjišťovat co nejdůkladněji jeho osobní poměry a další okolnosti významné pro posouzení, zda u něj nepřichází v úvahu zastavení trestního stíhání případně podmíněného zastavení trestního stíhání. Návrh dále požadoval změnu i některých ustanovení zákona č. 140/1961 Sb. trestní zákon (dále jen trestní zákon), především se jednalo o ustanovení § 75, jež vymezovalo trestní odpovědnost mladistvého.

¹² VÁLKOVÁ, Helena. K 60. výročí Čs. zákona o trestním soudnictví nad mládeží a potřebným změnám v této oblasti. *Právo a zákonnost*, 1991, ročník 145, č. 6., s. 358-368.

Navrhované znění stanovilo další okolnost, jež by u mladistvého vylučovala trestní odpovědnost, konkrétně se jednalo o vyvratitelnou domněnku nepřičetnosti. Novelizované znění tak stanovilo prokurátorovi, případně soudci, aby v každém jednotlivém případě podrobně zkoumal, zda provinilec dosáhl již takové stupně mravní a duševní vyspělosti, jaký se předpokládá u dospělých osob a z něhož by se dala odvozovat pachatelova trestní odpovědnost.

2. Současná právní úprava – zákon č. 218/2003 Sb. zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Vzhledem k neutěšené situaci ohledně právní úpravy soudnictví nad mládeží zejména odborná veřejnost volala o nové právní úpravě regulující trestnou činnost mládeže. Odborné statě v té době kriticky hodnotily stávající situaci, zejména tedy platnou právní úpravu této problematiky a současně také upozorňovaly na vzrůstající kriminalitu dětí a mladistvých. Společnost žádala nové případně účinnější způsoby, které by dokázaly trend nárůstu dětské kriminality zvrátit. Odborná veřejnost zejména poukazovala na to, že dosavadní právní úprava a způsob trestně právní reakce u mládeže nevede k pozitivním výsledkům. Bylo zřejmé, že v té době již 38 let starý trestní zákon a trestní řád nejsou schopny reagovat na nastalou situaci. I přesto, že tehdejší trestní zákon a trestní řád prošly zásadními novelizacemi v první polovině devadesátých let, problematika trestní odpovědnosti mladistvých prošla jen kosmetickými úpravami a nebyla tedy schopna pružně reagovat na nově nastalou situaci a na nové formy delikventních projevů mládeže.

Zastaralá právní úprava však nebyla jediným důvodem neblahého vývoje juvenilní kriminality. Na vývojovém trendu této kriminality se podílely také životní podmínky dospívajícího jedince, které přímo souvisely s jeho deliktním chováním, což ostatně prokázaly i zahraniční kriminologické výzkumy.¹³

V průběhu let 1997-1999 vzniklo na půdě komise pro rekodifikaci trestního práva a trestního řádu šest dokumentů, jež byly zcela věnovány nové kodifikaci trestního práva mládeže. Na jejich podkladě byla vypracována osnova nového zákona o soudnictví nad mládeží. V souvislosti s vládním usnesením č. 687/1999 byl také vyhotoven věcný záměr výše uvedeného zákona. Záměrem zákonodárců bylo, aby se široká odborná veřejnost seznámila s osnovou tohoto zákona a aby byl zajištěn prostor i pro případnou diskuzi, která by přispěla k optimální podobě chystaného zákona.

Chystaná osnova nového zákona vymezovala rozdíly navrhované speciální právní úpravy soudnictví nad mládeží oproti obecné úpravě, jež byla obsažena

¹³ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. [Cit. dne 11.litopadu.2013]. Dostupné na <<http://194.213.41.20/justice/ms.nsf/Dokumenty/036322D5DE73BDCBC1256A2A003C855A>>.

v trestních kodexech, konkrétně v zákoně č. 200/1990 Sb. o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákoně č. 94/1963 Sb. o rodině, zákoně č. 40/1964 Sb. občanském zákoníku a zákoně č. 99/1963 Sb. občanském soudním řádu.

Osnova předpokládala, že v případech, kde nový zákon nebude obsahovat zvláštní ustanovení, užije se výše uvedených obecných předpisů. Zákon samotný se měl vztahovat na tři věkové kategorie dětí. Mělo se jednat o děti do patnácti let, na mladistvé a na mladé dospělé. Osnova předpokládala zejména komplexní úpravu trestního soudnictví nad mladistvými a mladými dospělými, avšak současně umožňovala přijímání některých opatření vůči ohroženým dětem a trestně neodpovědným osobám mladších jednadvaceti let, které se dopustily činů jinak trestných nebo soudně trestných přestupků.

Diferenciace trestní odpovědnosti měla být podle osnovy upravena podle jednotlivých věkových skupin. Počátek trestní odpovědnosti byl ponechán na den dovršení patnáctého roku věku dítěte, ale byl podmíněn i dosažením určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti. Již osnova odmítla jisté snahy některých členů odborné veřejnosti o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.

I přesto, že osnova nepřipustila snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, předpokládala, že by neměla být vyloučena možnost použití některých specifických výchovných a ochranných opatření stanovených zákonem vůči kategorii ohrožených dětí. Za ohrožené děti pak byly považovány ty, jejichž zdravý sociální a psychický vývoj je ohrožen, tím, že jsou pod vlivem nevhodného sociálního prostředí, zanedbávají docházku do škol, požívají alkohol nebo jiné návykové látky, žijí se prostitutí, nebo páchají činy jinak trestné, případně se opakovaně dopouštějí jednání majících znaky přestupků. Osnova dále oproti soudobé právní úpravě předpokládala nové vymezení skupiny mladých dospělých obviněných. Jednalo se o skupinu osob ve věku od sedmnácti do jednadvaceti let. Osnova předpokládala, že i tyto osoby budou trestně odpovědné stejně jako mladiství.

Nová úprava zákona o soudnictví nad mládeží předpokládala komplexní vymezení východisek a základních zásad této právní úpravy. Tyto zásady měly být formulovány s využitím poznatků získaných komparativní analýzou zahraničních trestněprávních předpisů a kriminologickými výzkumy. Zákon samotný měl také čerpat z prvního československého zákona o trestním soudnictví nad mládeží.

Osnova zákona počítala taktéž s vytvořením specializovaných soudů pro mládež, přičemž jejich funkci by mohly plnit také specializované senáty obecných

soudů. Tyto soudy mládeže pak měly vykonávat soudnictví v trestních věcech mladistvých, mladých dospělých a ve věcech posuzování činů jinak trestných, kterých se dopustily osoby mladší jednadvaceti let. V řízení zahájeném podle nového zákona se mělo pokračovat i přesto, že provinilec již dosáhl dospělosti.

Osnova také předpokládala, že nejen soudci, ale i státní zástupci, pracovníci probační a mediační služby, stejně tak i obhájci a policisté, kteří budou ve věcech mladistvých působit, budou muset mít dostatek životních zkušeností a speciální přípravu pro zacházení s mládeží.¹⁴

2.1 Struktura Zákona o soudnictví ve věcech mládeže a jeho účel

Vládní návrh zákona o soudnictví ve věcech mládeže byl schválen na šestnácté schůzi Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky dne 21. května 2003. Senát tento zákon schválil dne 27. června 2003 a prezident České republiky jej podepsal 9. července 2003. Zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů pod číslem 218/2003 s účinností od 1. ledna 2004.¹⁵

Struktura samotného zákona je specifická zejména tím, že jsou v něm řešeny různé právní problematiky. Zákon vedle sebe obsahuje ustanovení obecné povahy, kupříkladu ustanovení o předmětu a účelu zákona. Dále jsou zde specifikovány základní zásady, na nichž je tento speciální zákon vystavěn. Součástí materie jsou také hmotně právní normy upravující oblast trestní odpovědnosti, oblast sankcí a jejich výkonu. Dále zde nalezneme normy trestně právní, speciální je zde také úprava řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. Konkrétně je zákon složen ze sedmi částí a čtyř hlav. Hlava druhá dále obsahuje sedm dílů a díl sedmý je rozčleněn do třinácti oddílů.

V duchu přání tvůrců osnovy zákona o soudnictví ve věcech mládeže byl na trestně právním poli přijat zákon, jež má v oblasti trestní odpovědnosti mládeže komplexní charakter. Upravuje tedy jednak podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku a opatření ukládaná za takové protiprávní činy a jednak obsahuje normy práva procesního, které upravují postup a následné rozhodování ve věcech mládeže. Jak již bylo uvedeno výše, zákon

¹⁴ LORTIE Serge a kol. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců a Ministerstvo spravedlnosti Kanady, 2000, s. 199-204.

¹⁵ VÁLKOVÁ, Helena. In ŠÁMAL, Pavel (ed.) *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. XIV.

č. 218/2003 Sb. je normou, jež oproti úpravě obsažené v zákoně č. 40/2009 Sb. trestním zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, trestním řádu, případně občanském soudním řádu, má postavení normy speciální. Podle ustanovení § 1 odstavce 3 citovaného zákona se postupuje podle příslušných ustanovení obecných právních předpisů, pokud tento zákon nestanoví jinak.

Zákon zejména upravuje podmínky, postup a rozhodování ve věcech protiprávních činů dětí, jež jsou mladší patnácti let. V této oblasti zákon operuje s kategorií činů jinak trestných a dále upravuje problematiku protiprávních činů mladistvých, kde pracuje s pojmem provinění, dále pak upravuje výkon soudnictví nad mládeží. Základem této specifické právní úpravy jsou zásady trestní odpovědnosti juvenilních pachatelů a sankce, jež jsou jim za jejich provinění ukládána. Zákon specifikuje i potřebné odchylky v trestním řízení, které vyplývají z konkrétních specifik řízení, současně je zde upravena také problematika postupů a opatření přijímaných vůči osobám mladším patnácti let.

Při tvorbě zákona bylo vycházeno z filozofie restorativní justice¹⁶, tedy ze snahy redukovat kriminalitu mládeže metodami pozitivního působení, snahou zapojit do řešení příčin a následků samotného deliktu i sociální okolní pachatele a zejména úsilím, aby byly obnoveny poškozené mezilidské vztahy a samotný poškozený dosáhl náhrady své škody či přiměřeného zadostiučinění.¹⁷

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vychází z řady obecných principů, jež jsou upraveny v trestněprávních a v trestněprocesních normách, tyto principy z části opakuje, avšak jak již bylo uvedeno, zákon samotný je normou speciální, která mimo jiné odchylně a z části i nově upravuje základní zásady trestního řízení ve věcech mládeže.

2.2 Základní zásady řízení ve věcech mládeže

Základní zásady trestního řízení jsou právními principy, potažmo vůdčími právními idejemi, kterými je ovládáno trestní řízení jako celek. Tyto principy jsou de facto projevem právně filozofického a právně politického přístupu k trestnímu řízení. Zásady se tedy staly základem, na němž je vybudována organizace trestního

¹⁶ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 5.

¹⁷ VÁLKOVÁ, Helena, ŠÁMAL, Pavel, SOTOLÁŘ, Alexander. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In KARABEC, Zdeněk, (ed). *Restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 27.

řízení a úprava činnosti jednotlivých orgánů. Tyto zásady jsou vyjádřením zákonodárce o tom, jak nejučelněji uspořádat trestní proces. Základní zásady řízení ve věcech mládeže mají stejný význam jako základní zásady trestního řízení, jež jsou obsaženy v trestním řádu. Tyto zásady mají taktéž obecnou platnost, jsou základním kamenem, na němž je založena organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů. Zvláštností speciálního zákona však je, že všechny tyto vůdčí právní ideje jsou upraveny a vyjmenovány v jednom ustanovení zákona o soudnictví ve věcech mládeže a to konkrétně v § 3 odstavci 3 až odstavci 8 citovaného zákona společně se základními zásadami trestního práva hmotného, které jsou uplatňovány při posuzování delikvence mladistvých.

Jak již bylo uvedeno výše, Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nejenom mění ale i doplňuje základní zásady trestního řízení ve věcech mládeže několika způsoby. Předně sám stanoví zvláštní zásady řízení citované v ustanovení § 3. Mimo tyto zásady zakotvuje zákon ještě nové instituty a postupy, které obsah základních zásad trestního řízení mění či doplňují. Zejména zde máme na mysli *zásadu specifického přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých, zásadu spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy, zásadu ochrany soukromí mladistvého, zásadu rychlosti řízení, zásadu uspokojení zájmů poškozeného*. Existence těchto specifických zásad je zejména odrazem požadavků, jež pro naši republiku vyplývají z uzavřených mezinárodních smluv. Konkrétně se jedná o ustanovení článků 37 a 40 Úmluvy o právech dítěte z roku 1991, která byla vyhlášena pod č. 104/1991 Sb., které obsahují úpravu o řízení proti mladistvým. Dále můžeme uvést Evropskou úmluvu (vyhlášenou pod č. 209/1992 Sb.) umožňující vyloučení veřejnosti a tisku v zájmu mladistvého nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (publikován pod č. 120/1976 Sb.), který obsahuje obecnou směrnici obsaženou v článku 14 odst. 4, podle níž v trestním řízení proti mladistvým se přihlíží k jejich věku a k tomu, aby stát usiloval o jejich nápravu.

3. Trestní odpovědnost mladistvých v současné právní úpravě v České republice

3.1 Základní pojmy

Níže uvedené základní pojmy jsou zvoleny z pohledu významu věku pro trestní řízení a pro trestní odpovědnost. Pro srovnání jsou uvedeny i některé pojmy občanskoprávní či pojmy významné z hlediska kriminologie.

Zletilý, zletilost je základním občanskoprávním pojmem. Starý občanský zákoník ztotožnil zletilost člověka s nabytím plné způsobilosti projevat právně významnou vůli. Po účinnosti zákona č. 89/2012 občanského zákoníku (dále jen NOZ) byly tyto dva pojmy odděleny. Zletilost je v tomto zákoně otázkou věku, přičemž zletilosti se dosahuje dovršením osmnáctého roku. Svěprávnost označuje schopnost fyzické osoby způsobilost plně za sebe právně jednat. Svěprávná je ta osoba, jež je osobou svého práva, sama o sobě rozhoduje, tedy nerozhoduje o ní nikdo jiný (zákonný zástupce ani opatrovník). Za běžných okolností se člověk stane svěprávným dosažením právě výše zmíněné zletilosti. Podle bývalé právní úpravy mohl nabýt plné způsobilosti právně jednat i dříve, pokud po dovršení šestnácti let uzavřel se souhlasem soudu manželství. Nový občanský zákoník toto řešení zachoval, doplnil jej však i další možností a to tzv. emancipací nezletilého. Jedná se o případy, kdy soud přizná nezletilému svěprávnost, aniž je tento nucen uzavírat manželství. Podmínkou takto přiznané svěprávnosti je důkaz, že nezletilý je s to sám se živit a obstarávat si sám své záležitosti a zpravidla i dosažením věku alespoň šestnácti let.¹⁸ Nicméně svěprávnost nabytá takovými způsoby je pro trestní právo irelevantní.¹⁹

Mladistvý je pojem užívaný trestněprávní naukou. Z hlediska časové osy se jedná o období v životě jedince, v němž je starší patnácti let a mladší osmnácti let. Tento časový úsek je spojen s počátkem trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchaný trestný čin, potažmo přešupek. Obecně můžeme shrnout, že trestní odpovědnost mladistvého pachatele začíná spáchaním trestného činu, lépe řečeno provinění v den, který následuje po dni dovršení patnácti let a končí dovršením osmnáctého roku života. Spáchá-li tedy osoba čin jinak trestný v den svých

¹⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*, Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2013, s. 41-45.

¹⁹ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha. Ministerstvo vnitra ČR odbor personální práce a vzdělávání, 1998, s. 4-6.

patnáctých narozenin, není ještě trestně odpovědná. Spáchá-li naproti tomu fyzická osoba trestný čin v den svých osmnáctých narozenin, bude stále ještě trestně odpovědná jako mladistvá, neboť plná trestní odpovědnost pachatele za trestný čin nastává až dnem následujícím po dni, ve kterém tato osoba dovršila osmnácti let.²⁰ Pro úplnost je třeba doplnit, že za mladistvou osobu je třeba z hlediska trestního práva považovat i takovou osobu, jež nabyla plné svéprávnosti podle občanskoprávních předpisů, tj. uzavřením manželství či přiznáním soudu.

Osoba mladší patnácti let – jde o pojem převážně užívaný v kriminologické praxi, ale setkáme se s ním i v trestněprávní problematice. Z hlediska počítání času vyjadřuje pojem „osoba mladší patnácti let“ časový úsek od narození po dobu, kdy ještě dítě nedovršilo patnáctý rok. Jestliže se v tomto období dítě dopustí trestného činu, v této souvislosti nazvaného jako čin jinak trestný, je beztrestné. Tento pojem lze nalézt také v některých skutkových podstatách trestního zákoníku. Pro příklad ve skutkové podstatě trestného činu pohlavní zneužití dle § 187 trestního zákoníku, kde je tímto pojmem označena skupina osob, které požívají zvýšené trestněprávní ochrany. Pro úplnost zbývá dodat, že do nedávné doby se tento termín používal k označení kategorie osob, jež podléhaly zvláštnímu režimu při výslechu svědka, konkrétně se jednalo o ustanovení § 102 trestního řádu. V současné době je však věková hranice této kategorie osob posunuta až na osmnáctý rok.

Osoba blízká věku mladistvého – stejně jako výše uvedený pojem, jde i v tomto případě o terminologii používanou převážně kriminologií a právní praxí. V trestním zákoníku se s tímto pojmem můžeme setkat v ustanovení § 41 písm. f), kde představuje polehčující okolnost při výměře trestu. Z hlediska počítání času toto období představuje poměrně krátký časový úsek mezi osmnáctým a devatenáctým rokem života. Zákon připouští, že lze za určitých podmínek v tomto období uplatnit zvláštní způsoby řízení proti mladistvému.²¹

Dítě – v souladu s Úmluvou o právech dítěte přijaté dne 20. listopadu 1989 v New Yorku se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud nedosáhla zletilosti dříve. Příkladem je naše občanskoprávní úprava popsaná výše. Podle ustanovení § 126 trestního zákoníku je za dítě považována osoba mladší osmnácti

²⁰ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR odbor personální práce a vzdělávání, 1998, s. 4-6.

²¹ Tamtéž.

let, pokud není v trestním zákoníku stanoveno jinak. Je zde patrné, že pojem trestněprávní zde koresponduje s občanskoprávním vyjádřením nezletilosti.²²

Provinění – je pojem, jímž je označován trestný čin, kterého se dopustil mladistvý. Jedná se pouze o jiné, můžeme říci speciální, označení trestného činu a nejde tedy o samostatnou kategorii trestných činů. Samotný pojem je definován v ustanovení § 6 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Pojem trestného činu je definován v § 14 odstavci 1 trestního zákoníku a podle tohoto ustanovení se trestné činy člení na přečiny a zločiny. Jestliže je pojem provinění speciálním pojmenováním pro trestné činy mladistvých, pak pojmy přečiny a zločiny jsou používány výhradně pro dospělé pachatele protiprávních činů. Totéž platí i pro zvláštní podkategorii uvedenou v ustanovení § 14 odstavci 3 trestního zákoníku, kde je upraven pojem zvlášť závažný zločin.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pokud se mladistvý dopustí jakéhokoliv trestného činu, který by u dospělého pachatele bylo možno označit jako přečin, zločin, či zvlášť závažný zločin, vždy se použije pouze jednotné pojmenování a to provinění. Jiné pojmenování protiprávního činu mladistvého není nahodile, ale má své opodstatnění. Samotný pojem provinění už z jazykového hlediska neobsahuje tak výrazné odsouzení pachatele a nese s sebou menší stigmatizující účinky než pojem trestný čin, potažmo zločin. Dále je třeba uvést, že termíny jako je trestný čin, zločin či přečin nevyjadřují přesně podstatu jednání, jehož se mladistvý dopustil.

Vzhledem ke zvláštní povaze trestní odpovědnosti mladistvého je společnost jako celek za jeho jednání přinejmenším spoluzodpovědná. Tuto spoluzodpovědnost můžeme shledat například v tom, že se nepodařilo mladistvému pachateli vytvořit takové vhodné výchovné prostředí, jež by ho od protiprávního jednání odrazovalo. Jedná se především o případy, kdy mladistvý chybou systému byl nucen vyrůstat v nefunkční rodině, případně v ústavním zařízení, které mnohdy ještě přispělo k jeho delikventním projevům.²³

Čin jinak trestný – je činem, který by za zákonem splněných podmínek byl trestný, ale jisté okolnosti případu způsobují, že takový čin je nutno považovat za beztrestný. Může se jednat kupříkladu o čin, jenž je sice pro společnost škodlivý, vykazuje znaky uvedené v trestním zákoníku a je trestním zákoníkem za trestný

²² CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR odbor personální práce a vzdělávání, 1998, s. 4-6.

²³ NOVOTNÝ, Otto a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolter Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 510-520.

označen, avšak pro nedostatek znaků subjektu, případně subjektivní stránky není v konkrétním případě trestný. Takovými nedostatky na straně subjektu mohou být třeba nedostatek věku, typicky je tedy pachatelem osoba mladší patnácti let, případně skutečnost, že osoba páchající trestný čin byla v době jeho páčání ve stavu nepřičetnosti.²⁴

Za činy jinak trestné jsou označovány dále ty činy, jimž chybí znak protiprávnosti. Jedná se o takové skutky, které mají vesměs všechny znaky trestného činu vyjma uvedené protiprávnosti. Takové činy nemohou být trestným činem. Okolnosti, za nichž tyto činy vznikají, jsou označovány jako okolnosti vylučující protiprávnost a jsou upraveny v hlavě III. obecné části trestního zákoníku. Jedná se o případy *krajní nouze* (upravené v ustanovení § 28 trestního zákoníku), *nutné obrany* (upravené v § 29 citovaného zákona), *svolení poškozeného* (§ 30 tr. zákoníku), *přípustné riziko* (upravené v ustanovení § 31 tr. zákoníku) a konečně *oprávněné použití zbraně*, jež je popsána v § 32 trestního zákoníku.

Samozřejmě i v případě mladistvých se za působení jistých okolností může stát, že jejich provinění bude posuzováno jako čin jinak trestný. Bude se jednat zejména o situace, které jsou již popsány výše, případně splní nějakou z výše uvedených skutečností, anebo mohou být trestně neodpovědní. Trestní neodpovědnost mladistvého vyplývá buď z obecné nepřičetnosti způsobené duševní poruchou, případně může jít o speciální druh nepřičetnosti aplikovaný výlučně na mladistvé provinilce. Zákon o soudnictví ve věcech mládež počítá i s těmito případy a se zákonnou reakcí na tuto skupinu pachatelů. V ustanovení § 93 odst. 1 ZSM je uveden taxativní výčet opatření, která za spáchání činů jinak trestných přicházejí v úvahu. Toto ustanovení zákona se vztahuje na děti, které se dopustily protiprávního jednání v době, kdy ještě nedovršily patnácti let. Možnost takového postihu pro mladistvé je možno dovodit z ustanovení § 5 odst. 2 ZSM, v němž je uvedeno, že dopustí-li se mladistvý činu jinak trestného nebo není-li z jiných důvodů trestně odpovědný, lze vůči jeho osobě použít obdobné postupy a opatření podle tohoto zákona jako u dětí mladších patnácti let.

²⁴ JELÍNEK, Jiří a kol.. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 124.

3.2 Trestní odpovědnost obecně

Trestně právní odpovědnost je z hlediska trestního práva hmotného tvořena dvěma prvky – základem trestní odpovědnosti a právním následkem trestní odpovědnosti. V naší právní úpravě je výlučným základem trestní odpovědnosti spáchaný trestný čin, případně provinění a právním následkem je trestněprávní reakce státní moci.²⁵

Trestní odpovědnost je charakterizována jako trestní odpovědnost subjektivní, jež je konstruována na principu zavinění. Zákon stanoví, že je vždy třeba prokázat existenci zavinění ve formě úmyslu, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.²⁶

Do přijetí zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob²⁷ byla naše právní úprava založena na individuální odpovědnosti fyzických osob, výše zmiňovaný zákon však k této odpovědnosti fyzických osob přidal i kolektivní odpovědnost osob právnických.²⁸

Z hlediska věku pachatele protiprávního činu můžeme rozlišovat tři základní kategorie a to plně trestně odpovědné dospělé pachatele, relativně trestně odpovědné mladistvé a absolutně trestně neodpovědné děti mladší patnácti let.

- **Trestní odpovědnost dospělých pachatelů** počíná dovršením osmnáctého roku věku. Z hlediska počítání času dle ustanovení § 139 trestního zákoníku je za den, kdy počíná absolutní trestní odpovědnost považován den, následující po dni pachatelových osmnáctých narozenin. Trestní právo pak tedy považuje za trestně odpovědnou tu osobu, jež svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu a v době jeho spáchání překročila zmiňovaný osmnáctý rok věku. V případě absence schopnosti rozpoznávací nebo určovací v době spáchání trestného činu, jež byla způsobena duševní poruchou, se bude na takového pachatele hledět jako na trestně neodpovědného z důvodu nepřičetnosti dle § 26 TrZ.

- **Relativní trestní odpovědnost mladistvých** znamená, že ke vzniku trestní odpovědnosti mladistvého je zapotřebí dosažení takové rozumové a mravní

²⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. Cesty individualizace trestní odpovědnosti či konstatování trestní neodpovědnosti: hmotně právní nebo procesně právní problém? *Právní obzor*, 2005, roč. 88, č. 1. s. 18.

²⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 162.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Komentář k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 23.

vyspělosti, která mu umožnila v době spáchání činu rozpoznat jeho protiprávnost a ovládnout jeho jednání (§ 5 odst. 1 ZSM).

• **Absolutní trestní neodpovědnost dětí mladších patnácti let** je upravena v ustanovení § 89 ZSM, v němž zákonodárce uvádí nevyvratitelnou právní domněnku, že děti nižšího věku než je patnáct let z důvodu nedostatečného mentálního, mravního a sociálního vývoje nemají potřebnou míru rozpoznávací nebo určovací schopnosti a není tedy bez výjimky možno vyvozovat vůči nim trestní odpovědnost za jednání, které nebyly schopny pochopit či ovládnout.²⁹

3.3 Trestní odpovědnost mladistvých *de lege lata*

Trestní odpovědnost mladistvých je v naší právní úpravě konstruována jako relativní. To znamená, že za trestně odpovědného mladistvého pachatele je možno považovat toliko fyzickou osobu, která v době spáchání protiprávního činu dovršila patnáctý rok, avšak nepřekročila rok osmnáctý. Dále zákon ukládá, že tato osoba byla v době spáchání činu příčetná a její rozumový a mravní vývoj byl na takové úrovni, že mohla rozpoznat protiprávnost svého činu a ovládat své jednání. K vyvození trestní odpovědnosti je třeba kumulativního splnění níže uvedených podmínek:

- *stanovený věk (tedy 15-18 let)*
- *spáchání provinění*
- *příčetnost*
- *dostatečná rozumová a mravní vyspělost*

Obecnými znaky provinění jsou tedy zákonem stanovený věk, příčetnost a rozumová a mravní vyspělost. Tyto znaky musejí být kumulativně naplněny u každého z provinění, neboť při absentování byť jednoho z nich by jednání mladistvého nemohlo být kvalifikováno jako provinění a tento by byl trestně neodpovědný.³⁰ To, co odlišuje trestní odpovědnost mladistvých od trestní odpovědnosti dospělých pachatelů, je právě požadavek rozumové a mravní vyspělosti.

Jak již bylo uvedeno výše, předpokladem k vyvozování trestní odpovědnosti mladistvého pachatele je mimo jiné spáchání **provinění**. O tomto pojmu bylo obecně pojednáno v úvodu této kapitoly. K tomuto pojmu je dále třeba uvést, že pojmové

²⁹ SOLNAR, Vladimír a kol. *Základy trestní odpovědnosti*. 2. vydání. Praha: Orac, 2003, s. 251.

³⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 124.

znaky provinění tvoří jeho **protiprávnost, typové znaky trestného činu** (tedy znaky skutkové podstaty trestného činu charakterizující objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku) a **obecné znaky uvedené v zákoně** – tedy věk, přičetnost, rozumová a mravní vyspělost.³¹

Provinění je tedy protiprávním činem, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně, spáchá-li jej mladistvý. Proviněním se dle § 111 TrZ také rozumí příprava k provinění, pokus provinění, organizátorství, návod a pomoc. Protiprávnost je pak třeba chápat jako rozpor s právní normou v rámci našeho právního řádu, za trestný čin může být označeno pouze jednání právem zakázané nebo nedovolené.³² Aby takovýto protiprávní čin mohl být kvalifikován jako provinění, je zapotřebí, aby byla splněna druhá podmínka a tou jsou znaky uvedené v trestním zákoně tedy formální znaky trestného činu. Za účinnosti starého trestního zákona z roku 1961 bylo pojetí trestného činu chápáno jako materiálně-formální.

V současné právní úpravě hovoříme o tzv. formálním pojetí trestného činu.³³ Starší právní úprava operovala totiž s pojmem nebezpečnosti činu pro společnost, jež byl tzv. materiálním znakem trestného činu či provinění. Čin, jehož stupeň pro společnost byl malý, nebylo možno kvalifikovat jako provinění i přesto, že jinak byly naplněny všechny znaky některé ze skutkových podstat provinění uvedených ve zvláštní části zákona, jehož účinnost skončila dne 31.12.2009. U dospělých pachatelů postačoval stupeň nebezpečnosti pouze vyšší než nepatrný. Ačkoliv bylo novou trestně právní úpravou od obligatorního materiálního znaku trestného činu upuštěno, nová definice trestného činu obsažená v novém trestním zákoníku je doplněna a omezena hmotněprávním a procesněprávním korektivem trestního bezpráví.³⁴

Jedná se o zásadu subsidiarity trestní represe, jež představuje hmotněprávní korektiv a zásadu oportunity, jež v sobě ztělesňuje korektiv procesní. Zásada subsidiarity trestní represe vyjadřuje podpůrný charakter trestního práva, které se má uplatňovat teprve tehdy, když prostředky jiného právního odvětví nepostačují. Trestněprávní řešení má být až tím nejzazším prostředkem jak pro orgány činné

³¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 116.

³² SOLNAR, Vladimír a kol. *Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: LexisNexis, 2004, s. 53.

³³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 120.

³⁴ Tamtéž, s. 114.

v trestním řízení, tak pro zákonodárce.³⁵ Zásada oportunity je pak charakterizována možností státního zástupce zastavit trestní stíhání z důvodů jeho neúčelnosti dle § 172 odst. 2 písm. c) TrŘ či možnost státního zástupce věc před zahájením trestního stíhání ze stejných důvodů dle § 159a odst. 4 TrŘ odložit.³⁶

3.4. Mladistvý jako subjekt provinění

Pachatelem, spolupachatelem či účastníkem provinění může být toliko trestně odpovědná fyzická osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky provinění uvedené v trestním zákoníku (tatáž definice se aplikuje i na pachatele přípravy a pokusu provinění). Povinnými znaky, jež mladistvého charakterizují, jsou jeho věk, přičetnost, rozumová a mravní vyspělost.³⁷

3.4.1 Věk

Jak již bylo uvedeno výše, počátek trestní odpovědnosti je v našich podmínkách v současné době stanoven na patnáctý rok věku dítěte. Hranice trestní odpovědnosti prošla v průběhu historického vývoje našeho státu značnými změnami. Od středověkého nerozlišování mezi dětmi a dospělými až po současné stanovení věkové hranice na patnáctý rok věku.³⁸

Současné určení hranice trestní odpovědnosti na patnáctý rok však vyvolalo v odborných kruzích bouřlivou debatu. Úvahy o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti de facto vyvstaly již v době, kdy se zahajovaly rekodifikační práce a úpravy trestního práva hmotného. V roce 1995 bylo navrhováno diferencované snížení věkové hranice trestní odpovědnosti na čtrnáct let, případně dokonce na třináct let u zvláště závažných úmyslných trestných činů a oproti tomu zachování dosud platné věkové hranice patnáct let u trestných činů ostatních. Tento směr rekodifikace potvrzuje i Věcný záměr rekodifikace trestního práva hmotného z března 1996. V dalším návrhu byla věková hranice obecně snížena na čtrnáct let. Ani jedna ze snah o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti však neobstála. V roce 1997 se trestní politika počala více orientovat na trestní systém ve věcech mládeže, a jak již bylo uvedeno výše, výsledkem veškerých těchto snah byl zákon č. 213/2008 Sb.,

³⁵ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku [online]. [cit. dne 29. března 2014]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

³⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 116.

³⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 495.

³⁸ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1997, s. 12-14.

který přes všechny argumenty brojící pro snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, tuto zachoval na patnácti letech, avšak navíc jí doplnil o princip relativní trestní odpovědnosti. Zachování patnáctileté věkové hranice bylo zejména obhajováno argumenty, že tímto věkem počíná i pracovněprávní odpovědnost, jakož i ukončení povinného základního vzdělávání dětí.

Nový trestní zákoník ve své původní podobě přinesl snížení této věkové hranice na čtrnáct let, avšak ještě před nabytím jeho účinnosti přinesl zákon č. 306/2009 Sb. návrat k dosavadní úpravě hranice trestní odpovědnosti na patnáct let. Zpráva, která odůvodnila tento krok, uvádí, že snížení věkové hranice trestní odpovědnosti v novém trestním zákoníku je nesystémovým opatřením, které neřeší žádný existující problém a prakticky i porušuje Úmluvu o právech dítěte.

Z důvodové zprávy k tomuto zákonu dále vyplynulo, že snížením věkové hranice v našich podmínkách autoři zákona popírají výsledky již několik let trvajících odborných diskuzí ohledně toho tématu a ba naopak razí naprosto opačný než současný světový trend. Pokud srovnáme hranici trestní odpovědnosti v evropských zemích, zjistíme, že tato se pohybuje mezi čtrnáctým a šestnáctým rokem věku dítěte. V zemích, kde je tato hranice trestní odpovědnosti nižší, je konstruována zpravidla jako trestní odpovědnost relativní. V právních řádech Velké Británie, kde je tato hranice stanovena na deset let, Polska, kde tato hranice počíná třináctým rokem nebo například Francie, kde je situace stejná jako v Polsku, jsou však vytvořeny mnohem širší mantinely pro rozhodování a výchovné působení specializovaných sociálních pracovníků, pedagogů, psychologů a k tomu účelu proškolených dobrovolných spolupracovníků z řad laiků než v zemích, kde je sice počátek trestní odpovědnosti posunut výše, avšak neformální opatření používaná proti deviantním dětem jsou omezená.³⁹

Pokud se tedy přikloníme k názoru, že nastavení současné hranice trestní odpovědnosti je pro naše podmínky odpovídající, musíme poukázat na to, že nedostatky dosavadního systému pramení zejména z toho, že trestní sankce nejsou vhodným způsobem doplňovány dalšími opatřeními, činěnými jednak prostřednictvím státních institucí a jednak aktivitami nestátního charakteru. V drtivé většině projednávaných případů jsou delikty mladistvých pachatelů bagatelní povahy a pouhé snížení věkové hranice trestní odpovědnosti by jistě nebylo vhodným

³⁹ ZEŽULOVÁ, Jana. Několik poznámek k výzkumu „Věková hranice trestní odpovědnosti a kriminality mládeže“. *Státní zastupitelství*, 2011, ročník IX., č.1-2, s.50-53.

prostředkem v boji proti juvenilní kriminalitě. Mnohem důležitější a účinnější je systém prevence. Snižování věkové hranice trestní odpovědnosti by pouze znamenalo kladení nepřiměřeného důrazu na trestní represi, která by právě v těchto trestních věcech měla mít subsidiární povahu.

Z pohledu teorie trestního práva hmotného je tedy pro vyvození trestní odpovědnosti klíčový matrikový věk, tedy věk počítaný od data narození, jenž je uvedeno v matrice (§ 26 trestního zákoníku) a jež obvykle vypovídá o určité rozumové a mravní úrovni jedince.⁴⁰ Vedle tohoto věku je však velmi podstatný i věk mentální, který vyjadřuje celkovou, nejen tedy rozumovou, vyspělost jedince.

Do této celkové vyspělosti můžeme začlenit vyspělost biologickou, psychickou, ale i sociální, jež podmiňuje rozpoznávací a určovací schopnosti člověka. Řečeno jinými slovy, aby byl jedinec trestně odpovědný, musí nejen dosáhnout stanoveného věku, ale ještě musí nabýt takové míry zralosti, aby byl schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání a své jednání ovládat. Tím, že nově zavedený institut relativní trestní odpovědnosti zkoumá i zralost jedince v případě pochybností, zohledňuje i mentální věk dítěte, tedy ne jen jeho věk matrikový. Zjištěný nesoulad mezi matrikovým a mentálním věkem může vyvolat důsledky, které má obecná nepřičetnost jedince. Naproti tomuto názoru stojí tzv. absolutní pojetí trestní odpovědnosti, které proklamuje, že opožděný vývoj delikventa nelze zohlednit jako důvod vylučující trestní odpovědnost, pokud nemá povahu duševní poruchy a následné nepřičetnosti.

3.4.2 Přičetnost mladistvého

Obecně se přičetností rozumí právní způsobilost být subjektem trestného činu (provinění), v závislosti na pachatelových psychických schopnostech.⁴¹ Přičetnost předpokládá u fyzické osoby schopnost rozumovou, tedy schopnost pachatele vnímat a rozpoznat protiprávnost svého jednání a schopnost ovládací, tedy schopnost vlastní vůlí určovat své jednání.⁴² Z těchto charakteristik je pak možno dovodit, že přičetná je každá fyzická osoba, u které jsou obě tyto schopnosti dány v době páchaní činu zároveň. Legální definici přičetnosti bychom však v platném

⁴⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 221-225.

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Systém českého trestního práva*. 1 vydání. Praha: Novatrix, 2009, s. 234.

⁴² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 168.

právním řádu hledali marně, neboť zákonodárce v zákoně formuloval toliko pojem nepřičetnosti.⁴³

Pojem obecné nepřičetnosti je specifikován v ustanovení § 26 trestního zákoníku a opírá se o **dvě juristická kritéria**:

- **kritérium psychiatrické**, tedy existence duševní choroby a z ní plynoucí neschopnosti rozumové nebo neschopnosti ovládací a

- **kritérium časové**, které říká, že duševní porucha musí existovat v době páchaní trestného činu.

Dle Solnáře jsou tato kritéria přičetnosti členěna na:

- **kritéria biologická** (spočívající v duševní poruše pachatele) a

- **kritéria psychologická (juristická)**⁴⁴, jejichž základem je skutečnost, že duševní porucha pachatele měla za následek ztrátu schopnosti rozpoznat protiprávnost svého činu nebo schopnosti ovládnout své jednání.⁴⁵

3.4.3 Rozumová a mravní vyspělost mladistvého

S účinností zákona č. 218/2003 Sb. byla do našeho právního řádu zavedena tzv. relativní neboli podmíněná trestní odpovědnost mladistvých.⁴⁶ Její úprava je obsažena v § 5 odst. 1 ZSM: „*Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin odpovědný*“

Ve smyslu ustanovení § 5 odstavce 1 a odstavce 6 ZSM je tedy mladistvý, který spáchal čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoníku, odpovědný za provinění, pokud je ve smyslu ustanovení § 26 trestního zákoníku přičetný a dosáhl v době spáchání svého činu takové rozumové a mravní vyspělosti, která mu umožnila rozpoznat protiprávnost jeho činu pro společnost nebo jeho jednání ovládat. Jedná se tedy o speciální trestní odpovědnost mladistvého. Tento specifický přístup je dán především tím, že mladistvý je zásadně trestně odpovědný podle trestního zákoníku, přičemž je však brán zřetel na to, že rozumová a mravní vyspělost, zejména okolo patnáctého troku věku je u jednotlivých osob velmi rozdílná. Právní úprava této problematiky tedy vyžaduje, aby si mladistvý delikvent vzhledem ke stupni svého mentálního a psychického vývoje, byl schopen uvědomit, že to, co činí je špatně,

⁴³ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 225.

⁴⁴ SOLNÁŘ, Vladimír a kol. *Základy trestní odpovědnosti*. 2. Vydání. Praha: Orac, 2003, s. 235.

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 188.

⁴⁶ Tamtéž, s. 198.

že to odporuje normám celé společnosti a aby byl schopen své případné jednání odpovídajícím způsobem usměrnit.⁴⁷

Zavedením nového institutu relativní trestní odpovědnosti vyvolalo v odborných kruzích obavy, aby nebyl tento institut nadměrně využíván, nebo dokonce zneužíván. Tyto obavy se však v průběhu let ukázaly jako liché. Z odborných studií a názorů specialistů pohybujících se v této oblasti trestního práva spíše vyplývá závěr, že tento institut je vnímán nejednoznačně, jako okolnost, jež může řízení spíše komplikovat. Mnohdy se proto stává, že není používán ani tam, kde by jeho použití bylo přiléhavé, ba dokonce na místě. I přesto, že právní úprava této materie je poměrně jasná a jednoznačná, existuje celá řada problému, jak správně v souladu se zákonem interpretovat a rozhodovat v případech, kdy se podle ustanovení § 5 ZSM řeší otázka odpovědnosti či neodpovědnosti mladistvého. K otázce, jak vlastně u mladistvých pachatelů vykládat samotný pojem rozumové a mravní vyspělosti, je prezentováno mnoho protichůdných názorů. Někteří vysvětlují záměr zákonodárce jako zavedení zvláštního druhu přičetnosti⁴⁸, jiní jej chápou jako samostatnou podmínku trestní odpovědnosti mladistvých, jež stojí vedle věku a přičetnosti.⁴⁹

Jeden z výše uvedených názorových proudů chápe tedy tento pojem jako projev opožděného procesu dospívání, který však není důsledkem duševní choroby, tedy není patologického rázu, a proto je samostatným důvodem vylučujícím trestní odpovědnost mladistvého. Opačným názorem je potom, chápání ustanovení § 5 odst. 1 ZSM jako obdoby ustanovení § 26 trestního zákoníku, tedy jako zvláštního druhu nepřičetnosti. Hlavním argumentem, aby nedostatek rozumové a mravní vyspělosti byl samostatným důvodem vylučující trestní odpovědnost mladistvého je zejména fakt, že pouze existence duševní poruchy je předpokladem nepřičetnosti. To, že jedinec prochází svou socializací pomaleji, než jeho vrstevníci, nemůže znamenat, že trpí duševní poruchou a proto je nepřičetný.

Dalším argumentem může být skutečnost, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže je normou speciální vůči trestnímu zákoníku a proto speciálně upravuje některé oblasti, jakou oblast určení rozumové a mravní vyspělosti mladistvého

⁴⁷ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. [Cit. dne 11. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://194.213.41.20/justice/ms.nsf/Dokumenty/036322D5DE73BDCBC1256A2A003C855A>>.

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, s. 47-50.

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých. *Kriminalistika*, 2005, roč. 38, č. 2, s. 128-129.

bezesporu je.⁵⁰ Obecná úprava nepřičetnosti je uvedena v ustanovení § 26 trestního zákoníku, a pokud by mladistvý skutečně trpěl duševní chorobou, jež by způsobila, že čin, jehož se dopustil, spáchal ve stavu nepřičetnosti, pak by se v souladu s ustanovením § 1 odst. 3 ZSM použila obecná norma – trestní zákoník upravující tuto problematiku.

Pro opačné argumenty, tedy argumenty jež přirovnávají problematiku rozumové a mravní vyspělosti mladistvého ke zvláštnímu druhu nepřičetnosti, pak hovoří fakt, že samotná úprava zákona o soudnictví ve věcech mládeže kontinuálně vychází z původní prvorepublikové zákonné úpravy, která vnímala značnou zaostalost mladistvého v době činu jako období tzv. podmíněné přičetnosti.

V souladu s tímto tehdejší zákonem byla podmíněná přičetnost považována za zvláštní důvod vylučující trestnost a v tomto duchu byl postaven i soudobý zákon o soudnictví ve věcech mládeže a byl obdobně formulován jako ustanovení § 26 trestního zákoníku u obecného vymezení pojmu nepřičetnost.⁵¹

Dalším argumentem, jenž podporuje protichůdnou teorii, je skutečnost, že obecná nepřičetnost podle § 26 trestního zákoníku, tak i nedostatek rozumové a mravní vyspělosti mladistvého mají v rovině trestního práva procesního stejné důsledky. Konkrétně mám zde na mysli zastavení trestního stíhání, či vydání zprošťujícího rozsudku pro chybějící rozumovou a mravní vyspělost v době činu, jež musí nutně vést k absenci trestní odpovědnosti.⁵²

Já osobně se přikláním k názoru, jenž považuje rozumovou a mravní vyspělost za samostatnou obligatorní podmínku trestní odpovědnosti mladistvých, neboť si myslím, že považovat vadu vyzrávání osobnosti za duševní poruchu by bylo v rozporu s podstatou ustanovení § 5 odst. 1 ZSM. Opožděný proces dospívání by tudíž neměl být považován za synonymum duševní poruchy.

Z hlediska procesního je třeba poukázat na ustanovení § 58 ZSM, které požaduje, aby k vyšetření duševního stavu mladistvého byl přibrán znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii.

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých. *Kriminalistika*, 2005, roč. 38, č. 2, s. 128-129.

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, s. 47-50.

⁵² VÁLKOVÁ, Helena, HULMÁKOVÁ, Jana. (Ne)Odpovědnost mladistvého pachatele podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže de lege lata i de lege ferenda. *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č. 5, s. 39-45.

V počátcích účinnosti zákona č. 218/2003 Sb. tomu však takto nebylo. V ustanovení § 58 odst. 1 ZSM, do doby než bylo změněno novelou zákona ZSM ze dne 6.9.2011, která byla účinná od 01.11.2011 a která byla provedena zákonem č. 301/2011 Sb.⁵³, byl uveden striktní požadavek, že k vyšetření duševního stavu mladistvého musejí být přibráni vždy dva znalci se specializací na dětskou psychiatrii, což s sebou přinášelo nemalé problémy.

Prvým problémem byl čistě organizační, neboť mnoho regionů nebylo schopno zajistit dva odborníky výše uvedené specializace, z důvodu jejich fatálního nedostatku. Pokud se tyto znalce již podařilo zajistit, nebyli schopni zodpovědět klíčovou otázku ohledně emoční a mentální zralosti mladistvého, tedy říct, zda mladistvý v době spáchání svého protiprávního činu byl dostatečně rozumově a mravně vyspělý. Tato skutečnost nastala z toho důvodu, že odbornost znalců psychiatrů jim dovoľovala se kvalifikovaně vyjádřit pouze ohledně mladistvého schopnosti ovládací a rozpoznávací. Takže v praxi docházelo k případům, kdy dva znalci psychiatrii konstatovali, že mladistvý netrpí duševní chorobou a jeho rozpoznávací a ovládací schopnosti byly v době páchání provinění zachovalé. Avšak podle názoru psychologa, jehož přibrání v tehdejší právní úpravě nebylo podmínkou, se intelekt mladistvého nacházel v pásmu střední až těžké debility a jeho rozumová a mravní vyspělost se nacházela na úrovni devítiletého dítěte. Kombinací těchto na prvních pohled protichůdných posudků byl fakt, že mladistvý sice mohl rozpoznat závadnost svého jednání, ale dosažená mravní úroveň devítiletého dítěte nestačila pro plné uvědomění si obecné společenské nebezpečnosti takového jednání.

V současné právní úpravě je tento nedostatek již vyřešen, nicméně zbývá podotknout, že znalec z oboru klinické psychologie, jenž byl v trestním řízení přibrán v souladu s ustanovením § 105 odst. 1 trestního řádu, není příslušný posuzovat otázku, zda byl mladistvý schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání a zda byl schopen své jednání ovládat. Tuto otázku, jakožto základní kritérium pro následné právní posouzení obecné a relativní přičetnosti mladistvého pachatele mohou na základě vyšetření jeho duševního stavu posoudit pouze dva znalci výše specifikovaní.

Při samotném znaleckém zkoumání znalci vycházejí jednak z výpovědi mladistvého, ze zpráv orgánu sociálně-právní ochrany dětí o rodinných poměrech

⁵³ Zákon č. 301/2011 kterým se mění č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

provinilce, případně ze zpráv Probační a mediační služby a samozřejmě i z jiných relevantních důkazů nashromážděných v průběhu vyšetřování.

V trestních věcech mladistvých není obecně praktikováno plošné opatřování znaleckých posudků za účelem posouzení trestní odpovědnosti. V těchto věcech se spíše prosazuje striktně individuální přístup, kdy při řešení otázky, zda je na místě vyžádání takového znaleckého posudku u konkrétního jedince, se vychází jednak z osobních poznatků policejního orgánu, které získává při kontaktu s provinilcem, ale také z výše uvedených zpráv orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jiných podkladů, přičemž je přihlíženo také k charakteru samotného protiprávního jednání. Z vlastní praxe mohu tuto skutečnost jen potvrdit, neboť takovéto znalecké posudky se skutečně opatřují jen velice zřídka. Za celou dobu mé činnosti v rámci problematiky mladistvých, kdy jsem řešila stovky provinění různého druhu, jsem znalce z výše uvedeného důvodu přibírala pouze jednou.

Pro dokreslení považuji za nutné zmínit také rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 1069/2006⁵⁴ zabývající se otázkou ustanovení § 5 odst. 1 zákona o soudnictví mládeže. Nejvyšší soud rozhodoval o dovolání podaném obhájcem mladistvého, který namítal, že soudy nesprávně interpretovaly ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. a to tak, že směřovaly rozumovou a mravní vyspělost, byť zákon jasně stanoví, že se jedná o dvě samostatné obligatorní podmínky trestní odpovědnosti mladistvých, které musí být splněny kumulativně. Zatímco u rozumové vyspělosti lze podle dovolatele vycházet z vyvratitelné právní domněnky, že každá osoba starší patnácti let je natolik rozumově vyspělá, aby dokázala rozpoznat společenskou nebezpečnost svého jednání a toto jednání pak patřičným způsobem ovládat, u mravní vyspělosti zákon takovou vyvratitelnou podmínku nestanoví, a proto se zde musí uplatnit obecný princip, že je na orgánech činných v trestním řízení, aby byla prokázána, což se podle dovolatele v tomto konkrétním případě nestalo. Nejvyšší soud k této námitce dovolatele uvedl, že citované ustanovení zavádí tzv. podmíněnou či relativní trestní odpovědnost nebo přičetnost vázanou na rozumovou a mravní vyspělost. Rozumová a mravní vyspělost má dvě složky, které se vzájemně ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého určitý celek. Obecně je složka rozumového vývoje charakterizována tak, že zahrnuje postupné individuální nabývání schopností pojmového myšlení. Za mravní vývoj

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp.zn. 8Tdo 1069/2004

osobnosti mladistvého se považuje proces, v němž si mladistvý osvojuje normy chování, které platí v daném období rozvoje společnosti, a tyto přeměňuje na osobní a morální kvality. Nejvyšší soud souhlasil s dovolatelem v té skutečnosti, že požadovaná úroveň rozumové, jakož i mravní vyspělosti je předpokladem trestní odpovědnosti mladistvého. V ustanovení § 5 odst. 1 ZSM ale již nemá oporu jeho tvrzení, že zatímco u rozumové vyspělosti platí vyvratitelná právní domněnka, podle níž každá osoba starší patnácti let je natolik rozumově vyspělá, aby dokázala rozpoznat společenskou nebezpečnost svého jednání a toto jednání patřičným způsobem ovládat, přičemž pouze v případě důvodných pochybností o rozumové vyspělosti může být na základě znaleckého posudku zjištěn opak, u mravní vyspělosti údajně taková vyvratitelná domněnka zákonem stanovena není, v důsledku čehož je třeba ji prokázat stejně jako ostatní podmínky naplnění skutkové podstaty provinění.

Pojem rozumové a mravní vyspělosti je třeba vykládat jednak ve vzájemných souvislostech, nikoliv izolovaně, jednak ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých. Zákon neobsahuje odlišné podmínky pro stanovení úrovně rozumové vyspělosti a mravní vyspělosti. V obou případech platí, že pouze v odůvodněných pochybnostech podložených konkrétními zjištěními je namístě, aby tato otázka byla řešena ve spolupráci se znalci. Závěr zpochybňující, že mladistvý je trestně odpovědný za čin z důvodu chybějící či nedostatečné mravní vyspělosti, by musel být podmíněn zjištěním, podle něhož tu jsou konkrétní skutečnosti nasvědčující tomu, že mravní vyspělost mladistvého je nižší, než jaká je běžná u osob ve věku mezi patnáctým a osmnáctým rokem věku, a to například proto, že mladistvý byl od útlého věku vychováván v prostředí, jež se vyznačovalo tím, že páchaní trestné činnosti bylo běžnou normou chování. O takovou situaci však v případě tohoto mladistvého nešlo, neboť nepocházel ze zaostalé rodiny a mladistvý se již v minulosti opakovaně dopustil kriminálních deliktů, které byly projednávány a řešeny před příslušnými orgány a nad mladistvým byla nařízena ústavní výchova.

S ohledem na věk mladistvého, kterému bylo v době spáchání již šestnáct let a čtyři měsíce a dále s ohledem na rodinné zázemí a dříve uplatněná opatření, mladistvý podle názoru odvolacího soudu věděl, že se dopouští nedovoleného jednání vůči cizímu majetku.⁵⁵

⁵⁵ ZEŽULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Soudnictví ve věcech mládeže z pohledu rozhodovací činnosti obecných soudů a Ústavního soudu. *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č. 5, s. 5-6.

3.5 Reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými

Jak již bylo uvedeno výše, nauka trestního práva a de facto i soudní praxe jsou v názorech na to, jak přistupovat k institutu rozumové a mravní vyspělosti poměrně roztržité. Ať již mladistvý není trestně odpovědný z důvodu uvedeného v ustanovení § 26 trestního zákoníku či zvláštního důvodu nepřičetnosti uvedeného § 5 odst. 1 ZSM, je to v přípravném řízení a při předběžném projednání obžaloby důvodem pro zastavení trestního stíhání z důvodu § 172 odst. 1 písm. e) trestního řádu, § 188 odst. 1 písm. c) trestního řádu a v hlavním líčení pro zproštění obžaloby z důvodů uvedených v § 226 písm. d) trestního řádu.

Avšak v duchu zásady zákona o soudnictví ve věcech mládeže, že na každé protiprávní jednání má být adekvátně reagováno, může soud pro mládež vůči trestně neodpovědnému mladistvému užít obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let.

Obecně lze tedy mladistvému uložit tato ochranná opatření: *ochranné léčení* (§ 99 TrZ), *zabezpečovací detenci* (§ 100 TrZ), *zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty* (§ 101-104 TrZ) a *ochrannou výchovu*.

Ochranná opatření jsou vedle trestných a výchovných opatření prostředky, jež směřují k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže a jejich uložení je možné jen tehdy, jsou-li k tomu splněny zákonné podmínky. Trestní opatření může soud uložit toliko trestně odpovědnému mladistvému za spáchání provinění, ochranná opatření však může soud uložit i trestně neodpovědnému mladistvému pachateli. Potřeba uložení ochranných opatření a jejich intenzita je dána zejména potřebou léčení, výchovy a případné izolace provinilce, nikoli povahou a závažností činu.⁵⁶

V souladu s ustanovením § 5 odst. 2 ZSM lze vůči trestně neodpovědnému mladistvému užít též postupy a opatření uplatňovaná u dětí mladších patnácti let dle hlavy třetí ZSM. Jedná se o *výchovnou povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochranná výchova a ochranné léčení*.

⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Komentář k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 213.

V počátečních letech účinnosti zákona č. 218/2003 Sb. bylo velmi často diskutováno, zda je či není možno uložit nepřičetnému mladistvému ochranná opatření uvedená v ustanovení § 21 ZSM. Zejména se jednalo o ochranné léčení.

V původním výčtu ustanovení § 93 odst. 1 ZSM totiž tento institut nebyl uveden, takže v situaci, kdy byl mladistvý uznán jako nepřičetný a jeho pobyt na svobodě byl nebezpečný, nešlo mu ochranné léčení uložit, neboť se na něj podle tehdejší praxe mělo pohlížet a zacházet s ním jako s dítětem mladším patnácti let.

Novela zákona ZSM ze dne 6.9.2011, která byla účinná od 01.11.2011 a která byla provedena zákonem č.301/2011 Sb. tento problém vyřešila, kdy do ustanovení § 93 odst. 1 bylo přidáno písmeno g). S odkazem na ustanovení § 5 odst. 2 ZSM je v současnosti možné za zákonem stanovených předpokladů ukládat nepřičetným mladistvým ochranné léčení jak podle § 21 ZSM, tak i podle § 93 ZSM a to za odlišných podmínek. S ohledem na tento stav je v praxi nutné volit mezi uložením opatření podle hlavy druhé nebo podle hlavy třetí, a to v závislosti na povaze konkrétního případu i s přihlédnutím, k osobě mladistvého.⁵⁷

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Komentář k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 45.

4. Zánik trestní odpovědnosti mladistvých

V rámci posuzování trestnosti činu mladistvého ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 trestního zákoníku je nutné zkoumat, zda nedošlo k zániku trestnosti jeho skutku, neboť vyslovení výroku o vině a trestním či jiném opatření závisí na splnění všech zákonem presumovaných podmínek včetně podmínek promlčení.⁵⁸ Důvody, jež způsobují zánik trestnosti mladistvého, se označují jako negativní podmínky trestní odpovědnosti a při jejich existenci vlastní trestnost mladistvého zaniká. Tyto podmínky mohou nastat nejdříve potom, co se mladistvý dopustil protiprávního jednání a nejpozději ve chvíli než je orgánem činným v trestním řízení vydáno pravomocné rozhodnutí.⁵⁹

To, že tyto podmínky mohou z hlediska časové osy nastat, až po spáchání protiprávního činu mladistvého je odlišuje od okolností vylučujících protiprávnost, neboť u těchto okolností čin není proviněním již od počátku pro nedostatek zákonných znaků provinění.⁶⁰

V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže je zánik trestnosti upraven speciálně v ustanoveních § 7 a § 8.

4.1 Účinná lítost

První z důvodů zániku trestnosti, který je upraven v ustanovení § 7 ZSM je účinná lítost pachatele. Tato je definována jako okolnost, jež nastala v období po spáchání činu do vynesení pravomocného rozhodnutí ohledně viny pachatele a uložení opatření a tato okolnost způsobuje jednou pro vždy zánik práva státu potrestat mladistvého za toto provinění. Pokud byly splněny všechny zákonem předpokládané podmínky, není možné zahájit trestní stíhání a pokud již zahájeno bylo, musí být zastaveno.⁶¹

Ustanovení § 7 ZSM uvádí níže uvedené podmínky, jenž musí být k zániku trestnosti splněny kumulativně:

- a) *jde o provinění spáchané mladistvým, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let,*

⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol.: K možnosti ukládat ochranná opatření nepřičetnému mladistvému podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č. 5, s. 18.

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 336.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ ŠÁMAL, Pavel: *K povaze provinění a účinné lítosti u mladistvého*. *Právní rozhledy*, 2004, č. 24, str. 891 a násl.

b) mladistvý po spáchání činu dobrovolně odstraní nebo napraví způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky,

c) mladistvý svým chováním po spáchání činu projevil účinnou snahu po nápravě,

d) čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.

Důvodová zpráva k ZSM uvádí, že pokud mladistvý po spáchání činu svým chováním projevuje účinnou snahu po nápravě, dobrovolně odstraní nebo napraví způsobený následek, zejména nahradí způsobenou škodu nebo učiní opatření potřebná k její nápravě, případně se jinak pokusí odčinit způsobené následky, zaniká trestnost činu v případě, že čin neměl trvale nepříznivé následky pro poškozeného nebo pro společnost jako celek.

Zákon ukládá, že zvláštní ustanovení o účinné lítosti mladistvého je možno uplatnit pouze u provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. V případě posuzování účinné lítosti se ustanovení o snížení trestních sazeb u trestních opatření dle § 31 odst. 1 ZSM nepoužijí, neboť ZSM výslovně odkazuje na trestní zákoník a sazby v něm uvedené.

Nicméně ku prospěchu mladistvého je skutečnost, že ZSM neuvádí, zda je tento postup možný jen u nedbalostních trestných činů a proto je možno ustanovení § 7 ZSM aplikovat i v případě, že se mladistvý dopustil provinění úmyslného, pokud tedy horní hranice trestní sazby uvedené v trestním zákoníku nepřesáhne pět let.

Co se týká napravení následků, zákon předpokládá, že tato náprava bude dobrovolná a v plném rozsahu. Podmínka dobrovolnosti je naplněna, když se mladistvý k nápravě odhodlá sám z vlastního rozhodnutí, ještě před tím, než dojde k oznámení či objasnění jeho provinění. Tato podmínka však není naplněna, když se mladistvý, byť i mylně domnívá, že došlo k odhalení jeho činu případně, že koná pod tlakem zahájeného trestního stíhání.⁶²

Jak již bylo uvedeno výše, **následek** musí být vždy **odstraněn** nebo **napraven** v plném rozsahu, pokus o jeho odstranění nebo napravení, který by směřoval pouze

⁶² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže - Komentář*, 2. vydání, 2007, Praha: C.H. Beck, s. 72.

k jeho části, by byl nedostatečný.⁶³ Napravení následku tedy vždy vyžaduje aktivní činnost mladistvého, neboť pokud by k nápravě došlo bez přičinění mladistvého nebo působením jiných sil, mladistvému by to z hlediska účinné lítosti neprospělo.⁶⁴

Zákonnou podmínkou účinné lítosti je také **dobrovolnost** jednání mladistvého v rámci odstraňování způsobeného následku i v případě jeho napravení. Za dobrovolné jednání se považuje taková činnost mladistvého, kdy mladistvý plní podmínky účinné lítosti z vlastní vůle při plném vědomí tohoto, že trestnou činnost má možnost uskutečnit. Tato dobrovolnost vyjadřuje svobodné rozhodnutí mladistvého a je důkazem jeho pozitivního obratu ve vztahu k provinění a k případným následkům. Jaká pohnutka k tomu mladistvého vede, je v tomto ohledu irelevantní, byť by to byla i obava z odhalení nebo z trestních následků.⁶⁵

V rámci úpravy institutu účinné lítosti mladistvých je zde specifický požadavek **projevu účinné snahy po nápravě**, který v rámci účinné lítosti dospělých pachatelů nenalzáme. Účinnou snahu po nápravě mladistvý může projevit především tím, že si uvědomí spáchání svého provinění a na základě toho pak změní způsob svého života tak, aby se dalšího páchání provinění již vyvaroval. Jde tedy zpravidla o to, že mladistvý dozná svůj čin a projeví na něm lítost, případně jde o další projevy směřující k jeho nápravě jak je např. přerušení styků se špatnou skupinou lidí, zanechání požívání návykových látek nebo alkoholu, apod.⁶⁶

V neposlední řadě je třeba zmínit i podmínku, že **čin neměl trvale nepříznivé následky pro poškozeného či pro společnost**. Jedná se vlastně o negativní podmínku účinné lítosti upravené v ustanovení § 7 ZSM. Pokud by totiž přetrvaly nepříznivé následky provinění, nebo by nebylo možno nepříznivé následky zcela odstranit, k zániku trestnosti by nemohlo dojít.⁶⁷

4.2 Promlčení

Druhým možným způsobem zániku trestnosti činu je promlčení trestního stíhání, které je podrobně upraveno v ustanovení § 8 ZSM. Zákon uvádí, že trestnost činu zaniká po uplynutí promlčecí doby, jež činí:

- a) **deset let**, jde-li o provinění, na které trestní zákoník stanoví výjimečný trest

⁶³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 61.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž, s. 63.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž, s. 65.

- b) **pět let**, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let
- c) **tři léta** u ostatních provinění.

Ustanovení trestního zákoníku se použijí ohledně počátku, přerušení a stavení promlčecí doby, přičemž plynutím promlčecí doby nezaniká trestnost provinění, stanoví-li tak ohledně promlčení trestných činů trestní zákoník. Tyto činy jsou uvedeny v ustanovení § 35 trestního zákoníku a jedná se například o trestné činy uvedené v hlavě 13 zvláštní části trestního zákoníku, či trestný čin teroru dle § 312 TrZ, rozvracení republiky dle § 310 TrZ, nebo válečné trestné činy, apod. Důvody vzniku institutu promlčení jsou zejména hmotněprávní povahy. Jde zejména o skutečnost, že s plynutím času postupně slábne potřeba trestněprávní reakce na provinění, jak z hlediska prevence individuální, neboť u mladistvého, který již další provinění nespáchal, lze předpokládat, že došlo k pozitivnímu posunu vývoje jeho osobnosti i chování, tak z hlediska generální prevence, kdy potřeba reakce společnosti na provinění klesá úměrně s tím, jak mizí negativní ovlivnění společenského vědomí.⁶⁸

I z procesněprávního hlediska by po uplynutí času bylo problematické vést řízení proti mladistvému, neboť po dlouhém časovém odstupu se velmi ztěžuje dokazování zejména tím, že některé důkazy již zanikly, případně je již není možné opatřit, svědci případného jednání již na události zapomněli nebo zemřeli.⁶⁹

Obecně můžeme říci, že promlčecí doba počíná běžet od okamžiku spáchání provinění. Pokud se bude jednat o provinění pokračující, trvajících či hromadných, bude promlčecí doba běžet od okamžiku, kdy byla trestná činnost ukončena. Pro běh promlčecí doby je rozhodná doba ukončení, avšak je-li znakem skutkové podstaty účinek (či těžší účinek), pak promlčecí doba počíná běžet od vzniku účinku, resp. těžšího účinku. U provinění, jejichž znakem je majetková škoda, je za okamžik spáchání činu považován vznik škody.⁷⁰

⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 69.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 72.

5. Právní úprava trestní odpovědnosti mládeže v zahraničí

I v zahraničních právních úpravách je otázka hranice trestní odpovědnosti otázkou stále aktuální a to jak v laických tak i v odborných kruzích. Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, velký podíl na tomto společenském klimatu mají média, která velkou pozornost věnují této problematice zejména v případech, kdy dojde ke spáchání skutků, které jinak vykazují znaky zvlášť závažných trestných činů, osobami, jež ještě nedovršily hranice trestní odpovědnosti stanovené příslušným státem. Svou činností pak média rozbouří hladinu veřejného mínění a důsledkem je volání po řešení problému dětské a juvenilní kriminality kupříkladu snížením věkové hranice trestní odpovědnosti.

V rámci zahraničních úprav problematiky zacházení s delikventní mládeží rozlišujeme dva modely. Jedná se o **model sociální** (Wohlfahrtsmodell, případně social welfare model) a **model justiční** (Justizmodell, justice model).

Přístup v rámci **sociálního modelu** je zaměřen na blaho mládeže. Řízení v rámci takového modelu probíhají neformálně, důležitou roli zde sehrávají sociální pracovníci a psychologové. Teze, na kterých je model vypracován, spočívají především v tvrzení, že trestné jednání souvisí se sociálními, ekonomickými a psychickými nedostatky a tyto nedostatky neodstraní zásah ze strany státu v podobě uložení trestu delikventovi.⁷¹

Justiční model pak dovoluje zakročit pouze při porušení trestních norem. Nejdůležitějším zájmem řízení je samotný trestný čin, výchovné potřeby jsou opomíjeny. Řízení je pak vedeno formálně, právníky vzdělanými osobami a zaručuje mladistvému zásadně stejné postavení, jako zákon přiznává pachateli dospělému.⁷²

Zastánci tohoto proudu pohlížejí na trestnou činnost mladistvého pachatele jako na záležitost jeho individuální volby v určité situaci. Toto pojetí tedy především prosazuje myšlenku svobodné vůle, kdy pachatel volí mezi spácháním trestného činu a nedelikventním jednáním. V rámci tohoto modelu pak začíná trestněprávní odpovědnost zpravidla dříve.⁷³

⁷¹ ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1997, s. 109.

⁷² HEITLINGER, Carola, *Die Altersgrenze der Strafmündigkeit*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2004, s. 75.

⁷³ ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1997, s. 108.

Je nutné uvést, že ani jeden z výše uvedených modelů se nikde ve světě nevyskytuje v naprosto čisté podobě, neboť zpravidla dochází k prolínání a kombinování těchto dvou přístupů. K systému, který je tzv. sociálně orientován, tedy zajímá jej blaho dítěte, řadíme trestní zákonodárství zejména v Polsku, Belgii, Portugalsku a Švýcarsku. Mezi státy, které zastávají opačný model, tedy model justiční se řadí Česká republika, Rakousko, Německo, Itálie, Slovinsko, Slovensko, Španělsko, Francie, Řecko, Nizozemí, Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko, ale také Turecko, Anglie a Wales.⁷⁴

Samotná věková hranice trestní odpovědnosti v evropských zemích je velmi rozdílná, lépe řečeno, má velké rozpětí. Kupříkladu ve Švýcarsku byla hranice trestní odpovědnosti stanovena na sedm let a Švýcarsko tak drželo primát s nejnižší hranicí trestní odpovědnosti. Tato skutečnost se změnila od 1.1.2007, kdy vstoupil v účinnost švýcarský zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

V ostatních zemích je situace následující: Belgie má hranici trestní odpovědnosti stanovenu až na 18 let, Polsko na 17 let, Portugalsko na 16 let, Dánsko na 15 let, Finsko na 15 let, Švédsko na 15 let, Norsko na 15 let, Německo na 14 let stejně jako Itálie, Rakousko, Slovinsko, Slovensko a Španělsko. Francie a Řecko mají věkovou hranici stanovenu ke dni dovršení třináctého roku, Nizozemsko ke dvanáctému, Turecko pak ještě o rok níže. Nejnižší věkovou hranici má již výše uvedené Švýcarsko, které svou sedmiletou hranici zvýšilo na desátý rok, stejně tak má svou hranici trestní odpovědnosti upravena Anglie a Wales.⁷⁵

Pro srovnání jsem vybrala dvě zahraniční úpravy – konkrétně rakouskou a kanadskou. Přestože každá z těchto úprav vychází z naprosto jiného právního systému, kanadská se řadí do práva angloamerického, rakouská pak do práva kontinentálního, staly se obě předlohou naší současné právní úpravy. Nicméně s rakouskou právní úpravou nás váže společná historie jednotného trestního zákonodárství nad mládeží, která se stala inspiračním zdrojem zákonodárce při tvorbě zákona o soudnictví ve věcech mládeže.⁷⁶

⁷⁴ KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Hranice trestní odpovědnosti mladistvých ve vybraných evropských zemích. *Státní zastupitelství*, 2008, ročník VI., č.5., s. 37.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ VÁLKOVÁ, Helena, HULMÁKOVÁ, Jana. (Ne)Odpovědnost mladistvého pachatele podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže de lege lata i de lege ferenda. *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č.5, s. 43.

5.1 Trestní právo nad mládeží v Rakousku

5.1.1 Historické základy trestního práva nad mládeží

První písemné zmínky o trestních zákonech nacházíme v Rakousku nejdříve na regionálních úrovních v tzv. zemských soudních řádech. Na říšské úrovni byl Karlem V. vydán v roce 1532 trestní zákoník – *Constitutio Criminalis Carolina*, v němž jsou poprvé patrné zvláštní přístupy k mládeži. Šlo například o ustanovení, které stanovovalo, že ten kdo spáchal krádež ve věku čtrnácti let, nemohl být potrestán smrtí, ale pouze tělesným trestem. Také v rakouském trestním zákoníku z roku 1852 je možno nalézt speciální úpravy týkající se mladistvých pachatelů, avšak o těchto již bylo pojednáváno v úvodních kapitolách této práce.⁷⁷

5.1.2 Zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1928

V roce 1919 byly v Rakousku zřízeny první soudy pro mládež, nicméně snahy o vytvoření samostatného zákona o soudnictví nad mládeží započaly již v roce 1907. Bogensberger ve své knize⁷⁸ charakterizoval rakouskou ochranu mladistvých provinilců jako nejzaostalejší v celém civilizovaném světě. Nedostatek spatřoval zejména v tom, že ačkoliv má Rakousko soudy pro mládež, právní úprava této materie schází a soudnictví se řídí zákonem bezmála sto let starým. Očekávaný zákon byl po mnohaleté diskusi vyhlášen ve sbírce zákonů pod č. 234, o zacházení s mladými pachateli – *Bundesgesetz über die Behandlung junger Rechtsbrecher* až v roce 1928 a účinnosti nabyl ke dni 1.1.1929. Přínosem tohoto zákona bylo zakotvení pravidla, že horní hranice všech časových trestů odnětí svobody platných pro dospělé se pro mladistvé snižuje na polovinu. Místo doživotního trestu mohl být uložen trest odnětí svobody v maximální délce 10 let. Zákon byl založen především na výchovných myšlenkách, tedy na zásadě „*výchova místo trestu*“. Právě proto byla tímto zákonem zavedena výchovná opatření, mezi něž patřilo umístění do rodiny či domu pro mládež, výchovný dohled, případně umístění do výchovného ústavu.⁷⁹

5.1.3 Říšský zákon o soudnictví nad mládeží

Rakouský zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1928 zůstal účinný až do roku 1944, avšak v průběhu let byl značně oslaben. K tomuto oslabení došlo zejména

⁷⁷ KREJČÍŘIKOVÁ, Kateřina. Trestní právo nad mládeží v Rakousku. *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č.5., s. 47.

⁷⁸ BOGENSBERGER, Wolfgang. *Jugendstrafrecht und Rechtspolitik*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1992, s. 36.

⁷⁹ KREJČÍŘIKOVÁ, Kateřina. Trestní právo nad mládeží v Rakousku. *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č.5., s. 48.

v době nacismu a to jednak díky „Nařízení o přizpůsobení trestů“ z července 1938, kterým se stanovilo užití trestních předpisů Německé říše v Rakousku; dále např. „Nařízení k doplnění trestního práva mládeže z roku 1940, kterým bylo zavedeno vězení pro mládež, jako forma výchovného opatření. V roce 1944 byl zákon z roku 1928 oficiálně zrušen a účinnosti nabyl německý říšský zákon o soudnictví nad mládeží. V souvislosti se zavedením tohoto zákona také došlo ke snížení věkové hranice trestní odpovědnosti na 12 let.⁸⁰

5.1.4 Zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1961

Po skončení druhé světové války se rakouské trestní právo v oblasti soudnictví nad mladistvými vrátilo opět k úpravě z roku 1928. Nicméně vzhledem k narůstající kriminalitě mládeže se započaly vést aktivní diskuze nad reformami této oblasti. Tyto diskuze vyvrcholily přijetím spolkového zákona ze dne 26. října 1961 o zacházení s mladistvými pachateli – Bundesgesetz über die Behandlung junger Rechtsbrecher (dále jen BGBl), který nabyl účinnosti dne 1.1.1962. Hranice trestní odpovědnosti byla nakonec stanovena na čtrnáct let, ačkoliv zazněly i takové názory, že by měla být ponechána na dvanácti letech, případně snížena až na desátý rok věku. K dalším důležitým změnám, které přinesl BGBl patřilo zakotvení probační služby jako samostatné instituce vykonávající probační služby ve prospěch mládeže, zejména jim měli být pracovníci nápomocni „radou a činy“, které by mladistvým pomohly k vedení řádného života, v němž by se zdrželi trestného jednání.⁸¹

V roce 1974 došlo v Rakousku k velké trestněprávní reformě, jejímž cílem bylo tematické sjednocení trestního práva. V duchu této reformy by vydán zákon o přizpůsobení trestního práva mládeže, který způsobil, že ze zákona z roku 1961 zbylo prakticky jen torzo, neboť většina speciálních ustanovení týkajících se mládeže byla začleněna do trestního zákona.⁸² Tendence k navrácení se k úpravě trestního práva nad mládeží v samostatném zákoně nastaly počátkem osmdesátých let a vyústily v přijetí nového zákona o soudnictví nad mládeží roku 1988 – Jugendgerichtsgesetz BGBl 599/1988.

⁸⁰ KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Trestní právo nad mládeží v Rakousku. *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č.5., s. 48.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² BOGENSBERGER, Wolfgang. *Jugendstrafrecht und Rechtspolitik*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1992, s. 109.

5.1.5 Současné trestní soudnictví nad mládeží v Rakousku

Rakouský zákon ze dne 20. října 1988 o soudnictví ve věcech mládeže nazvaný Bundesgesetz über die Rechtspflege bei Jugendstrafsachen, někdy také označovaný jako Jugendgerichtsgesetz (JGG) nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1989 a to pod číslem spolkové sbírky zákonů č. 599/1988.

JGG definuje ve svých úvodních paragrafech základní pojmy jako je nezletilý (*Unmündiger*), kterým se rozumí osoba, jež ještě nedovršila 14 let a mladistvý (*Jugendlicher*), kterým je osoba, která dovršila 14 let, ale je mladší 18ti let. Tato horní hranice však byla stanovena až novelou zákona o soudnictví ve věcech mládeže z roku 2001 (BGBl. I č. 19/2001), účinnou ke dni 1.7.2001. Původní horní věková hranice u mladistvých byla totiž stanovena až na devatenáctý rok věku. Úvodní paragrafy JGG dále definují, co se rozumí trestným činem mladistvého – Jugendstraftat, když jej popisují jako jednání, za které hrozí soudní trest a které bylo spácháno mladistvým.

Účelem trestního práva pak není jen potrestání mladistvého, ale zejména působení na tyto osoby tak, aby se v budoucnu obdobných jednání zdrželi. Trestní právo mládeže má mít především výchovný efekt, neboť vývoj mladistvých delikventů ještě není ukončen. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje jak problematiku hmotně právní, tak také procesně právní a samotný zákon má povahu zákona speciálního, což znamená, že pokud tento zákon nestanoví odlišnou úpravu, platí obecné předpisy pro trestní řízení.

Rakouský trestní zákon a také zákon o soudnictví ve věcech mládeže vycházejí z předpokladu, že všichni mladiství a dospělí pachatelé jsou trestně odpovědní. Trestní odpovědnost mladistvých odpadá pouze na základě zákonem přesně definovaných důvodů.⁸³ Zákon JGG v § 4 odstavci 2 bod 1 stanovuje dva hmotně právní důvody pro beztrestnost mladistvých.

V prvním případě jde o skutečnost, že mladistvý nebude trestně odpovědný za čin, pokud nebyl z určitých důvodů dostatečně zralý na to, aby pochopil protiprávnost svého činu nebo podle tohoto úsudku jednal. JGG hovoří o tzv. *zpozdilé zralosti*. Posoudit stav mladistvého v době činu a jeho zralosti je v rukou znalce specializujícího se na psychiatrii mladistvých.⁸⁴ Samotná nezralost

⁸³ KIENAPFEL, Diethelm, HÖPFEL, Frank. *Grundriss des Strafrechts, Allgemeiner Teil*. Wien: Mansche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2007, s. 88-89.

⁸⁴ BOHÉ, Harald. *Nebenstrafrecht*. Wien: Verlag Österreich, 2010, s. 56.

mladistvého pak může být způsobena psychickou či fyzickou poruchou, nemocí či sociální zanedbaností jedince. Všechny tyto předpoklady se vždy zkoumají v návaznosti na konkrétní čin.⁸⁵

Pokud znalec zjistí, že se nejedná o nezralost způsobenou vývojem, ale že mladistvý trpí duševní nemocí či duševním postižením, případně o hlubokou poruchu vědomí nepoužije se ustanovení § 4 odst. 2 bod 1 JGG. Aby bylo možno aplikovat ustanovení § 4 odstavec 2 bod 1, je nutné, aby vývojové opoždění mladistvého bylo výjimečného stupně. Trestní odpovědnost takového mladistvého pak může být z těchto důvodů posunuta daleko za čtrnáctý rok věku.⁸⁶

Druhým důvodem pro beztrestnost mladistvého je fakt, že mladistvý spáchal tzv. přečin (Vergehen) a ještě nedovršil šestnáct let, jeho zavinění není kvalifikováno jako těžké a není nutné užít zvláštních důvodů zákona JGG k tomu, aby se provinilec zdržel trestného jednání. Za tak zvané přečiny rakouské trestní právo považuje trestné činy, u nichž maximální trestní sazba činí tři roky a řadí se zde krádeže, podvody, ublížení na zdraví či nebezpečné vyhrožování. Oproti této skupině trestných činů stojí tzv. zločiny (Verbrechen), které jsou úmyslnými trestnými činy, za které hrozí pachateli až doživotní trest nebo tresty odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby převyšující tři léta. Všechna ostatní jednání jsou pak přečiny. Z výše uvedeného vyplývá, že tímto ustanovením, konkrétně je upraveno v § 4 odstavec 2 bod 2, zákon rozšiřuje beztrestnost mladistvých ve věku 14-15 let. Další možností pro beztrestnost mladistvého pachatele je zastavení řízení z důvodů nepatrnosti. Zastavení přípravného řízení je v rukou státního zastupitelství a to v případě, že za čin mladistvého je možno uložit pouze peněžitý trest či trest odnětí svobody, který by nepřevýšil tři roky a čin je možno charakterizovat jako nepatrný.

Stejně jako v jiných zemích, i v Rakousku se stále diskutuje otázka, jak zacházet s nedospělci, kteří se dopustí těžkých trestných činů. Stejně jako u nás i pro Rakousko je snižování hranice trestní odpovědnosti považováno za kontraproduktivní a jako možné řešení se jeví účelnější rozšíření odklonů i na tuto skupinu pachatelů.⁸⁷ Rakouské ministerstvo spravedlnosti cítí, že úprava týkající se

⁸⁵ JESIONEK, Udo, EDWARDS, Christa. *Das österreichische Jugendgerichtsgesetz*. Wien: MANZ, 4. kompletně nově přepracované vydání, 2010, s. 23.

⁸⁶ KIENAPFEL, Diethelm, HÖPFEL, Frank. *Grundriss des Strafrechts, Allgemeiner Teil*. Wien: Mansche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2007, s. 89.

⁸⁷ JESIONEK, Udo. Eingangsstatement. In „*Jugendliche im Gefängnis?*“ – Modelle im Umgang mit straffälligen Jugendlichen. Wien: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2009, s. 15.

nedospělých pachatelů není dostatečná, avšak spíše než rozšiřování úprav v oblasti trestního práva přichází v úvahu rozšiřování a úprava institutů v oblasti péče o děti.

5.2 Trestní právo nad mládeží v Kanadě

Stejně jako i v jiných státech, také Kanada věnuje velkou pozornost kriminalitě mládeže. Vzhledem k historickému členění Kanady zde vedle sebe existují dvě odlišné větve trestního práva a to právo založené na čl. 91 odst. 27 Ústavy vyhrazené federálním orgánům a právo vydávané v rámci pravomocí provincií. Soudnictví pro mladistvé spadá v Kanadě do působnosti federálního práva a také v tomto státě tuto problematiku řeší zvláštní zákon - zákon o trestním soudnictví pro mladistvé – The Youth Criminal Justice Act..

5.2.1. Historie

Kanada jako kolonie Anglie a Francie, byla od počátku osídlování ovlivněna i jejich právem. Toto právo bylo přizpůsobeno poměrům v koloniích. Nebyly zde rozdíly v posuzování chování dětí a dospělých. Většina zastávala názor, že mladistvý provinilec je jen „miniaturní zločinec“.⁸⁸ Tresty zde nebyly jednotné. Za stejné zločiny byly v různých částech Kanady vynášeny různé rozsudky. V jednom případě byl např. mladistvý provinilec odsouzen k trestu odnětí svobody na 3 měsíce a jinde za tentýž zločin na 6 let.⁸⁹ Běžným trestem u mladistvých bylo mrskání bičem hlavně v místech, kde nebyly věznice. Z dobových zpráv vyplývá, že tento druh trestu byl praktikován poměrně často i v místech, kde věznice stály, neboť tím byly šetřeny náklady na vězeňskou stravu a ubytování z peněz daňových poplatníků.

Porušení se netýkalo jen zákonů, ale také nařízení, která vydávala církev. Římskokatolická církev měla velký vliv a vydávala předpisy o oblečení, jazyce, sexuálních praktikách a dalších aspektech života jak mladistvých, tak dospělých. Přísně bylo trestáno i nadávání. Odsouzeným za tento trestný čin byl k veřejnému pohoršení nasazen železný límec a recidivistům dokonce mohl být uříznut dolní ret.

Ještě ani v polovině 19. století nebyli děti a mladiství věznění zvlášť od dospělých a i v této době stále převažovaly extrémní tresty, jako například bičování. Pravidla věznic platila stejně pro dospělé i mladistvé. Děti i mladiství

⁸⁸ LORTIE, Serge a kol. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*, Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců a Ministerstvo spravedlnosti Kanady, 2000, s. 24.

⁸⁹ Tamtéž.

provinilci byly po dobu výkonu trestu odnětí svobody veřejně bičovány, velice často právě za porušení pravidel věznice. Bylo to např. pro civění a smích, tedy pro jednání tak typické pro dětský věk.

Vlivem stále se zvyšujícího počtu odsouzených mladistvých byl roku 1836 dán Charlesem Duncombem podnět k reformě zacházení s dětmi a mladistvými. Požadoval účinný systém třídění osob ve věznicích, aby nedocházelo k předávání zkušeností zhýralých dospělých odsouzených mladistvým provinilcům. Také požadoval trest odnětí svobody pouze pro závažné trestné činy.

V průběhu 19. století se náhled společnosti na delikventní děti změnil. Společnost se na ně přestala dívat jako na malé dospělé, ale opět je začala považovat za děti se všemi vlastnostmi pro tento věk tak typickými. Byly zřízeny polepšovny pro mladistvé, kde se měli mladí provinilci vzdělávat odborně i teoreticky tak, aby se mohli dobře zapojit do společnosti. Postupně vznikaly i průmyslové školy, kde byly umísťovány děti uznané ze spáchání drobných zločinů a děti bez domova. Mnoho těchto zařízení provozovaly církve.

V roce 1894 byl Parlamentem přijat Zákon o mladých provinilcích. Reformní změny byly ale stále nedostatečné, a proto byl v roce 1908 přijat nový Zákon o mladistvých delikventech, který posunul zacházení s mladistvými provinilci od soudního řízení k výkonu sociální péče. Byly zřízeny oddělené soudy, zavedeno podmíněné prominutí trestu jako efektivnější metoda zacházení s mladistvými provinilci. Tento zákon platil skoro sedmdesát let. V roce 1982 byl schválen Zákon o mladistvých pachatelích, který však nabyl účinnosti až 2.4.1984 a nahradil Zákon o mladistvých delikventech. V duchu tohoto zákona bylo možné vyřešit trestní věc až poté, co byla pracovníkem zabývajícím se mládeží připravena a předložena zpráva popisující osobu mladistvého pachatele. Jednalo se prakticky o obdobu zprávy o rodinných poměrech mladistvého, jež podává příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí v rámci našeho trestního řízení. Soud musel tuto zprávu vzít v úvahu před stanovením trestu, stejně jako měl povinnost vyslechnout právního zástupce, rodiče a mladistvého pachatele. Poté mohl vyřešit trestní věc takto:⁹⁰

a) *osvobozením*

⁹⁰ YAMAMOTO, Mark, I. *Systém trestní justice v Evropě a Severní Americe: Kanada*, 1. vydání, Helsinky: HEUNI European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, 1996, s. 24.

- b) *peněžitým trestem*
- c) *příkazem provést odškodnění*
- d) *dalšími náhradami*
- e) *příkazem zaplatit kupujícímu za věci vrácené majiteli*
- f) *odškodněním prostřednictvím naturálních služeb*
- g) *příkazem provést nějaké veřejně prospěšné práce*
- h) *zákazem, zabavením nebo propadnutím*
- i) *příkazem k léčení*
- j) *příkazem probace (v maximální délce dva roky)*
- k) *odnětím svobody (a to buď nepřerušovaným, nebo přerušovaným) – opět v maximální délce dva roky*
- l) *uložení dalších přiměřených doprovodných podmínek.*

Mladiství pachatelé mohli také vstoupit do programu alternativních opatření a tím dostat příležitost odklonu od formálního soudního řízení před soudem. Základem tohoto programu bylo uznání své odpovědnosti za trestný čin a náhrada škody prostřednictvím veřejně prospěšných prací. Existovaly i jiné speciální programy pod záštitou policie, probačních agentur nebo neziskových agentur. Úspěšným ukončením těchto programů se na mladistvého hledělo, jako by nebyl odsouzen.

Zákon o mladistvých pachatelích z roku 1984 již neměl tak dlouhou platnost. Roku 1999 ho nahradil Zákon o mladistvých provinilcích, který platil do roku 2003, kdy byl nahrazen prozatím posledním zákonem o trestním soudnictví pro mladistvé z roku 2003.

5.2.2 Současné trestní soudnictví nad mládeží v Kanadě

Jak již bylo zmíněno výše, posledním zákonem, jež je v současné době v Kanadě platným právním předpisem na poli trestního práva mládeže je zákon o trestním soudnictví pro mladistvé – The Youth Criminal Justice Act. Tento zákon byl poprvé předložen kanadskou vládou v březnu roku 1999 jako návrh zákona C-68.

Zákon samotný byl takto předložen třikrát, nakonec v podobě návrhu C-7, který oproti původnímu návrhu obsahoval více než 160 změn. Nakonec byl zákon schválen dne 19.2.2002 s účinností od 1.4.2003. Jako každá rekonstrukce zákona se i tento nový zákon snaží napravit nedostatky zákona předešlého, tj. zákona o mladistvých provinilcích z roku 1984 a to zejména tím, že klade větší důraz

na resocializaci mladistvých po odpykání trestu odnětí svobody a snaží se ulehčit soudům mimosoudními řešeními bagatelních porušení zákona.

Podle tohoto zákona je hranice trestní odpovědnosti stanovena dovršením dvanáctého roku věku. Osobu mladší dvanácti let tento zákon označuje jako dítě, za mladistvé pak považuje osoby, jež dovršily dvanáctý rok věku, ale jsou mladší osmnácti let. Stejně jako předešlý zákon obsahuje i nový zákon zásady vztahující se na celý zákon, navíc pak ještě obsahuje zásady specifické, které se vztahují pouze k některým ustanovením zákona. Nejvyšší soud Kanady potvrdil, že zásady obsažené v zákonu o mladistvých provinilcích z roku 1984 nejsou jen pouhou preambulí zákona, ale je nutné jim přičítat sílu hmotných ustanovení.⁹¹

Prioritou zákona z roku 2003 bylo především ulevit kanadskému soudnictví nad mládeží a taktéž vyprázdnit přeplněné věznice. Předchozí právní úprava umožňovala uložit trest odnětí svobody i za méně závažné trestné činy a to mělo za následek, že podíl odsouzených mladistvých v Kanadě byl vyšší než celkový počet odsouzených v celých Spojených státech amerických.⁹²

Nový zákon stanovil možnost ukládat tresty pouze v souladu se zásadou proporcionality s přihlédnutím k závažnosti činu a stupni odpovědnosti mladistvého. Trest odnětí svobody je pak možno uložit jen pachatelům násilných trestných činů. Přínosem nového zákona je bezesporu také fakt, že i ty nejzávažnější trestné činy soudí soudy pro mladistvé. Odlišností kanadského systému je však skutečnost, že soud za tyto činy může mladistvému uložit trest, jako by byl dospělý. Podmínkou je dosažení minimálního věku čtrnácti let. Soud pro mládež tedy rozhoduje o vině a následně může provinilce trestat jako dospělého. I takovýto mladistvý by však svůj trest měl vykonávat ve věznici či jiném zařízení pro mladistvé. Kanadská úprava klade velký důraz na následnou resocializaci pachatelů, kterou realizuje prostřednictvím dohledu nad mladistvým po jeho propuštění. Tento dohled se ukládá jako součást samotného trestu, kdy soud vysloví, jakou část trestu mladistvá vykoná ve vězení a jakou část trestu poté na svobodě. Stejně tak má soud možnost uložit mladistvému povinnost účastnit se některých probačních programů. Kanadská úprava počítá samozřejmě i s variantou, že mladistvý nebude na svobodě

⁹¹ LORTIE Serge a kol. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců a Ministerstvo spravedlnosti Kanady, 2000, s. 49.

⁹² The Youth Criminal Justice Act: Summary and Background. Department of Justice Canada. Figure 2 [citováno 25.2.2014]. Dostupný z: <http://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/yj-jj/ycja-lsjsja/back-hist.html>.

respektovat uložení povinnosti. V takovém případě mladistvému hrozí reálný návrat do výkonu trestu.

Již tři roky po tom, co nový zákon vešel v platnost, vypracovalo Kanadské ministerstvo spravedlnosti analýzu působení zákona. Dle jejich zjištění nový zákon přinesl snížení počtu obviněných mladistvých o 16% hned v prvním roce své působnosti, což pro Kanadu znamenalo největší pokles obviněných od roku 1977.⁹³

Z výsledků výzkumu jednoznačně vyplynulo, že prohloubení principů restorativní justice mělo úspěch, nicméně tohoto úspěchu Kanada nedosáhla jen přijetím a aplikací nového zákona, ale i rozvojem nevládních programů určených na pomoc delikventní mládeži a také velkými investicemi do prevence a informovanosti veřejnosti.

⁹³ Youth Criminal Justice Act – 2005 Annual Statement. Department of Justice Canada. [citováno 25.2.2014]. Dostupný z: <http://canada.justice.gc.ca/en/ps/yj/ycja/statement/execsum.html>.

Závěr

Z historického pohledu prošlo soudnictví ve věcech mládeže dlouhou cestou. Jeho počátky sahají téměř až do středověku, kde o zvláštním přístupu k mladistvým nemůže být prakticky ani řeč, až do současné doby, kdy je tato oblast dle mého názoru poměrně dobře ošetřena. Stejně jako prošlo dlouhým vývojem celé soudnictví nad mládeží, historicky se vyvíjel i názor na to, od kterého věku je možno pachatele považovat za trestně odpovědného. Ačkoliv na našem území v průběhu historie fungovalo více právních systémů, je možné konstatovat, že tato hranice byla stanovena více či méně v rozpětí od 14 do 16 let, vyjma období vlády Marie Terezie, která ve svém hrdelním řádu, hranici trestní odpovědnosti snížila až k sedmému roku dítěte a rakouského trestního zákoníku z roku 1852, který tuto hranici posunul na rok desátý.

Nicméně i v současnosti jsou otázky případného snižování či zvyšování dolní věkové hranice trestní odpovědnosti stále diskutovaným tématem. V době nedávno minulé jsme byli svědky pokusu, kterým chtěl nový trestní zákoník přinést snížení věkové hranice na čtrnáct let, avšak ještě před nabytím jeho účinnosti byl tento záměr zvrácen a dolní věková hranice zůstala zachována na patnácti letech. Ačkoliv většina laické veřejnosti je zásadně pro to, aby se věková hranice trestní odpovědnosti snížila, odborná veřejnost je názoru naprosto opačného.⁹⁴

Požadavky laické veřejnosti jsou však naprosto pochopitelné, neboť veřejnost je ze všech stran bombardována někdy až přehnaně vykonstruovanými informacemi ohledně brutálních činů nezletilých pachatelů, kteří podle slov novinářů nemohou být nijak trestáni vzhledem k jejich věku. Po takto podaných informacích je zřejmé, že ve společnosti panuje strach, že se nám utváří nová skupina nezletilých pachatelů, kteří ať již spáchají cokoli, nebudou nijak potrestáni a je pochopitelné, že veřejnost volá po snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. I přílišná medializace téměř každého závažnějšího provinění mladistvých způsobuje v obecném povědomí mylný úsudek, že trestná činnost této věkové kategorie neustále narůstá a že na tento fakt stát, jakožto garant zákonnosti a veřejného pořádku, nijak nereaguje. Novináři také velmi rádi vytrhávají z kontextu některé zásady soudnictví nad mládeží a prezentují je jako další nedostatek systému.

⁹⁴ KUCHTA, Josef a kol. Z praktické části výzkumu „Věková hranice trestní odpovědnosti a kriminalita mládeže“. *Státní zastupitelství*, 2011, ročník IX., č.1-2., s. 3-49.

Typicky je to zásada ochrany soukromí mladistvého, která je médií prezentována tak, že sdělovací prostředky nemohou k brutálnímu pachateli sdělit žádné bližší údaje ani jeho podobu, neboť to zákon nedovoluje. Veřejnost se pak takto vytrženou informací cítí být rozhořčena, neboť je jí podáváno, že někdo, kdo se dopustil vážného činu, není vlastně ani znám a tak jej mohou potkávat na ulici, aniž by tušili, jak nebezpečného člověka mají ve svém sousedství.

Jak již bylo uvedeno výše, názor odborné veřejnosti je zcela odlišný. Své stanovisko odborná veřejnost zdůvodňuje zejména historickými zkušenostmi, tradicemi a ustálenou aplikační praxí. Dolní věková hranice je nejen spojena s ukončením základní povinné školní docházky, ale odpovídá i rozumovému a mravnímu vývoji mládeže. Snížení této hranice by přinejmenším přineslo mnohem častější potřebu zkoumat duševní vyspělost či zralost pachatelů. Dalším argumentem podporujícím zachování původní hranice trestní odpovědnosti je i skutečnost, že hlava III. zákona č. 218/2003 Sb. umožňuje pružně reagovat na činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let.⁹⁵

I přesto, že je kriminalita dětí mladších patnácti let závažným problémem a ve své praxi komisařky služby kriminální policie se i s touto kriminalitou setkávám poměrně často, jsem toho názoru, že snížení věkové hranice, byť i jen o jediný rok, by nebylo nijak zásadním řešením. Toto snížení by s sebou přineslo řadu dalších problémů souvisejících s povinností provázat tuto skutečnost s dalšími právními odvětvími a instituty, se kterými by byla tato změna věkové hranice spjata. Zejména mám na mysli vydávání občasných průkazů či zlegalizování sexuálního života, neboť by nebylo možné, aby na jedné straně byly mladistvým ukládány povinnosti v souvislosti s jejich trestní odpovědností a na straně druhé neměli tomu odpovídající práva. S takovým přístupem by pak mohly nastat absurdní situace, kdy by se dva např. čtrnáctiletí, kteří spolu mají pohlavní styk, dopustili vůči sobě navzájem provinění pohlavní zneužití dle § 187 trestního zákoníku.

Jako další argument pro zachování stávající hranice trestní odpovědnosti je nutno uvést fakt, že od roku 1996 počty stíhaných mladistvých pachatelů dle statistik klesají, což svědčí skutečnosti, že systém soudnictví pro mládež je nastaven dobře. Pro budoucí řešení problematiky hranice trestní odpovědnosti by bylo možno zvážit zavedení dvojí hranice trestní odpovědnosti. Toto řešení by mohlo spočívat v tom,

⁹⁵ ZEŽULOVÁ, Jana. Několik poznámek k výzkumu „Věková hranice trestní odpovědnosti a kriminalita mládeže“. *Státní zastupitelství*, 2011, ročník IX., č. 1-2., s. 50-51.

že dolní věková hranice by byla plošně nastavena na patnáctý rok věku a mohla by být snížena na čtrnáctý, případně i třináctý rok věku v případě spáchání těch nejzávažnějších provinění jako jsou provinění proti životu a zdraví a násilná provinění. Toto snížení by však bylo nutně podmíněno přísným zkoumáním osoby, jež se těchto jednání dopustila za použití zásady uplatňované již v *Constitutio Criminalis Carolina* - *malitia support aetatem*, tedy teze, že špatnost věk pachatele doplňuje, kdy v duchu této zásady se více než věk pachatele posuzovala kriminální prohnanost a vychytralost mladistvého pachatele.

Za možné řešení by se také dala považovat úvaha, možného snižování věkové hranice trestní odpovědnosti v případech recidivujících dětí. Tato úvaha by byla založena na tom, že děti, které již několikrát „prodělaly“ řízení, v němž jim bylo vytýkáno spáchání činu jinak trestného, jsou si schopny uvědomit dopad dalšího obdobného jednání a skutečnost, že toto jejich jednání společnost považuje za škodlivé a také jej trestá. Dle mého názoru by se tímto podařilo snížit zejména velmi často páchanou majetkovou trestnou činnost, které se nezletilé děti dopouštějí svévolně nebo na přání svých rodičů či vrstevníků s vědomím, že jim ze strany státu nic nehrozí, protože jsou mladší patnácti let.

Zákon č. 218/2003 Sb. je účinný již jedenáct let a jako takový významně změnil právní úpravu trestní odpovědnosti mladistvých, která byla do doby jeho vzniku upravena nedostatečně a to v rámci jednoho obecného právního předpisu. Tento zákon přinesl nejenom novou terminologii⁹⁶, ale i nové zásady soudnictví ve věcech mládeže, stejně jako odlišnou koncepci sankcionování mladistvých provinilců.

V současné době je trestní odpovědnost mladistvých v našich podmínkách koncipována jako relativní, což znamená, že způsobilost být pachatelem je vázána na mentální a mravní vyspělost mladistvého, tak aby dokázal pochopit význam a důsledky svého jednání a své jednání ovládnout. K vyvození trestní odpovědnosti mladistvého tedy přistupuje další podmínka vedle stanoveného věku a přičetnosti a to podmínka dostatečné rozumové a mravní vyspělosti mladistvého. V tomto ohledu považuji za nedostatek zákona o soudnictví ve věcech mládeže, že pojem rozumové a mravní vyspělosti nikterak blíže nekonkretizuje. Současná definice, tak jak je uvedena v ustanovení § 5 odst. 1 ZSM kombinuje prvky nepřičetnosti s prvky rozumové a emoční vyzrálosti, což umožňuje několikéré výklady tohoto ustanovení.

⁹⁶ Mám zde na mysli zejména označení trestného činu mladistvého jako provinění.

V rámci budoucích úprav tohoto zákona by se zákonodárce měl zaměřit na nové vymezení tohoto pojmu a zejména stanovit kritéria, jež by v praktickém užití umožňovala odlišit případy, kdy bude mladistvý pachatel stížen duševní poruchou a z tohoto důvodu u něj bude absentovat rozpoznávací a určovací schopnost či zda bude vyloučen z trestní odpovědnosti v důsledku nízké sociální a psychické zralosti.

Nicméně i přes některé nedostatky je zákon o soudnictví ve věcech mládeže moderním a vyspělým legislativním nástrojem umožňujícím orgánům činným v trestním řízení s delikventní mládeží vhodně pracovat.

Seznam použité literatury

Monografie:

BOGENSBERGER, Wolfgang. *Jugendstrafrecht und Rechtspolitik*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1992, 212 s.

BOHÉ, Harald. *Nebenstrafrecht*. Wien: Verlag Österreich, 2010, 400 s.

HEITLINGER, Carola, *Die Altersgrenze der Strafmündigkeit*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2004, 358 s.

CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR odbor personální práce a vzdělávání, 1998, 122 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*, Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2013, 316 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, 912 s.

JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Komentář k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, 208 s.

JESIONEK, Udo, EDWARDS, Christa. *Das österreichische Jugendgerichtsgesetz*. Wien: MANZ, 4. kompletně nově přepracované vydání, 2010, 374 s.

JESIONEK, Udo. Eingangsstatement. In „*Jugendliche im Gefängnis?*“ – Modelle im Umgang mit straffälligen Jugendlichen. Wien: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2009, s. 15.

LORTIE Serge, POLANSKI Margaux, SOTOLÁŘ Alexander, VÁLKOVÁ Helena. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*, Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců a Ministerstvo spravedlnosti Kanady, 2000, 320 s.

KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské (část obecná i zvláštní)*. 1. vydání. Praha: Melantrich, 1935, 337 s.

KIENAPFEL, Diethelm, HÖPFEL, Frank. *Grundriss des Strafrechts, Allgemeiner Teil*. Wien: Mansche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2007, 424 s.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, 921 s.

MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminalita v roce 2006*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 115 s.

MIRIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Československý kompas: Praha, 1932. 309 s.

NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, 528 s.

NOVOTNÝ, Otto a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. Vydání, Praha: Wolter Kluwer ČR, a.s., 2010, 584 s.

SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Základy trestní odpovědnosti*. 2. Vydání. Praha: Orac, 2003, 455 s.

SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: LexisNexis, 2004, s. 455

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 1248

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Systém českého trestního práva*. 1 vydání. Praha: Novatrix, 2009, 934 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář* 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, 988 s.

PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Praha: Všehrd, 1912, 249 s.

VÁLKOVÁ, Helena, DÜNKEL, Frieder. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*, Praha: Vydavatelství Leges, 1992, 156 s.

YAMAMOTO, Mark. I. *Systém trestní justice v Evropě a Severní Americe: Kanada*, 1. vydání, Helsinky: HEUNI European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, 1996, 83 s.

ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1997, 247 s.

Časopisecké články a sborníky dokumentů:

JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých. *Kriminalistika*, 2005, roč. 38, č. 2, s. 128-129

KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 5-20.

KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Trestní právo nad mládeží v Rakousku. *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č.5.,

KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Hranice trestní odpovědnosti mladistvých ve vybraných evropských zemích“. *Státní zastupitelství*, 2008, ročník VI., č.5.,

KRATOCHVÍL, Vladimír. Cesty individualizace trestní odpovědnosti či konstatování trestní neodpovědnosti: hmotně právní nebo procesně právní problém? *Právní obzor*, 2005, roč. 88, č. 1. s. 13-31

KUCHTA, Josef a kol. Z praktické části výzkumu „Věková hranice trestní odpovědnosti a kriminalita mládeže“. *Státní zastupitelství*, 2011, ročník IX., č.1-2.,

ŠÁMAL, Pavel a kol.: K možnosti ukládat ochranná opatření nepřičetnému mladistvému podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č. 5.

ŠÁMAL, Pavel: K povaze provinění a účinné lítosti u mladistvého, *Právní rozhledy*, 2004, č. 24.

ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, s. 47-50.

VÁLKOVÁ, Helena. K 60. výročí Čs. zákona o trestním soudnictví nad mládeží a potřebným změnám v této oblasti. *Právo a zákonnost*, 1991, ročník 145, č. 6.,

VÁLKOVÁ, Helena, HULMÁKOVÁ, Jana. (Ne)Odpovědnost mladistvého pachatele podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže de lege lata i de lege ferenda. *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č.5,

VÁLKOVÁ, Helena, ŠÁMAL, Pavel, SOTOLÁŘ, Alexander. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In KARABEC, Zdeněk, (ed). *Restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 21-40.

VESELÝ, Jan. O trestní odpovědnosti mládeže ve starém českém právu. *Zvláštní otisk časopisu Československé společnosti pro právo trestní*, ročník IX., číslo 3.

ZEZULOVÁ, Jana. Několik poznámek k výzkumu „Věková hranice trestní odpovědnosti a kriminality mládeže“. *Státní zastupitelství*, 2011, ročník IX., č.1-2.

ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Soudnictví ve věcech mládeže z pohledu rozhodovací činnosti obecných soudů a Ústavního soudu. *Státní zastupitelství*, 2007, ročník V., č. 5.

Internetové zdroje:

<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

<http://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/yj-jj/ycja-lsja/back-hist.html>.

<http://canada.justice.gc.ca/en/ps/yj/ycja/statement/execsum.html>.

Právní předpisy:

Zákon č. 140/1961 Sb., *trestní zákon*, ve znění zákona č. 52/2009 Sb., účinném ke dni 1.4.2009.

Zákon č. 141/1961 Sb., *o trestním řízení soudním* (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 sb. *trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 200/1990 Sb. *o přestupcích*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb. *o rodině*, ve znění zákona č. 401/2012 Sb., účinném ke dni 1.1.2013.

Zákon č. 40/1964 Sb. *občanský zákoník*, ve znění zákona č. 428/2011 Sb., účinném ke dni 1.1.2013

Zákon č.99/1963 Sb. *občanský soudní řád*, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. *Listina základních práv a svobod*.

Zákon č. 6/2002 Sb. *o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů*, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp.zn. 8Tdo 1069/2004.

Mezinárodní normy:

Úmluvy o právech dítěte (vyhlášená pod č. 104/1991 Sb.).

Evropská úmluva (vyhlášená pod č. 209/1992 Sb.) .

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhlášená pod č. 120/1976 Sb.).

Anotace:

Diplomová práce s názvem „Trestní odpovědnost mladistvých“ je věnována problematice trestní odpovědnosti mladistvých v české právní úpravě.

Úvodní kapitoly se zabývají historickým vývojem této problematiky na našem území až do roku 2004, kdy byl přijat zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

V následující kapitole je obsažena struktura tohoto speciálního zákona, jakož i zásady a jeho účel. Kapitoly tři a čtyři jsou stěžejními kapitolami této práce. Kapitola tři pojednává o trestní odpovědnosti mladistvých *de lege lata*. Zejména se zaměřuje na vymezení podmínek, za nichž je mladistvý trestně odpovědný a popisuje nové specifikum zákona o soudnictví ve věcech mládeže, což je koncept relativní trestní odpovědnosti. Čtvrtá kapitola je věnována důvodům zániku trestní odpovědnosti, tj. účinné lítosti a institutu promlčení.

Závěrečné kapitoly se zabývají zahraničními právními úpravami juvenilní kriminality a možnými návrhy pro budoucí právní úpravu této problematiky.

Summary:

The thesis titled "Criminal responsibility of juveniles" is dedicated to criminal responsibility of minors in Czech legislation.

Introductory chapters deal with the historical development of this issue in our country until 2004, when the Act No. 218/2003 about liability of youth for unlawful acts, about Youth and Juvenile Justice and amending certain laws was accepted. The following section is based on the structure of the special law, and its principles and purpose. Chapters three and four are the main chapters of this work. Chapter three deals with the criminal responsibility of juveniles *de lege lata*. In particular, it focuses on defining the conditions under which the young person is criminally responsible and describes the specifics of the new Law on Juvenile Justice, which is the concept of relative criminal responsibility. The fourth chapter is devoted to the reasons for extinction of criminal liability, the effective regret and time-barring.

The final chapters deal with foreign legal modifications of juvenile crime and possible proposals for future legal regulation of this issue.

Klíčová slova:

Mladistvý, mládež, dítě mladší patnácti let, trestní zákoník, trestní řád, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, provinění, trestný čin, trestní odpovědnost mladistvých, relativní přičetnost, nepřičetnost, rozumová a mravní vyspělost, hranice trestní odpovědnosti,

Keywords:

Juvenile, youth, child under fifteen, the Criminal Code, the Criminal Procedure Code, the Law on Juvenile Justice, guilt, criminal offense, criminal responsibility of juveniles, relative sanity, insanity, mental and moral maturity, the age of criminal responsibility